

Abiturienttien asenteet sijoittamista kohtaan Uudella- maalla

Timi Vuokko

Tekijä Timi Vuokko	
Koulutusohjelma Liiketalouden koulutusohjelma	
Opinnäytetyön nimi Abiturienttien asenteet sijoittamista kohtaan Uudellamaalla	Sivu- ja liitesivumäärä 51 + 2
<p>Nuoret ovat nykyään yhtä aktiivisia sijoittajia kuin vanhemmat ikäluokat. Silti nuorten taloustaidot huolestuttavat siinä määrin, että vuonna 2019 julkisessa keskustelussa vaadittiin taloustietoa erilliseksi oppiaineeksi kouluihin jopa kansalaisaloitteella. Sijoittamalla nuoret voivat parantaa taloudellista asemaansa, mutta heillä on riskinä sortua irrationaalsiin sijoituspäätöksiin.</p> <p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää abiturienttien asenteita sijoittamista kohtaan. Vallalla olevat talusteoriat lähtevät oletuksesta, että sijoittaja tekee päätöksiä rationaalisesti ja kylmähermoisesti. Tosiasiassa sijoittamisen taustalla vaikuttavat jatkuvasti myös psykologiset mallit ja asenteet, joiden yleisyyttä ja ilmenemismuotoja tutkimus pyrkii selvittämään. Asenteiden lisäksi tutkimuksessa mitataan abiturienttien sijoittamista ja siihen liittyviä mielikuvia, suhtautumista riskinottoon sekä mielipidettä koulujen talousopetuksen lisäämisestä.</p> <p>Työn tietoperustassa käsitellään sijoittamisen yleisiä pääperiaatteita ja joitakin nuorille ominaisia sijoitusinstrumentteja. Siinä perehdytään myös aikaisempiin tutkimuksiin koskien suomalaisten ja nuorten sijoituskäyttäytymistä sekä heidän talousosaamistaan -ja asenteitaan. Lisäksi käydään läpi käyttäytymistaloustieteen psykologisia malleja ja asenteen muodostumisen teoriaa.</p> <p>Tutkimusmenetelmänä oli määrällinen tutkimus, jonka tiedonkeruumenetelmä oli kyselylomake. Tutkimus suoritettiin lukion X abiturienteille Uudellamaalla. Paperisella kyselylomakkeella tavoitettiin yhteensä 70 vastaajaa. Lomake laadittiin Microsoft Office Wordilla, ja aineisto koottiin ja analysoitiin Microsoft Office Excelissä. Asenteita mitattiin pääasiassa Likertin mielipideasteikolla.</p> <p>Tutkimuksessa selvisi, että abiturienteista kolmasosalla on sijoituksia ja suurin osa tuntee lähipiiristään jonkun sijoittajan. He kokivat sijoittamisen kannattavana ja sijoitustuotteiden tarjonnan monipuolisena. Sijoituskohteeltaan naiset odottivat enemmän eettisyyttä kuin miehet. Molemmat odottivat kouluilta lisää talousopetusta. Houkuttelevin sijoituskohteet olivat osakkeet. Abiturienttien mukaan aktiivinen kaupankäynti auttaa sijoittamisessa menestymiseen, mutta lauman mukana meneminen ei. Mielikuvat ja asenteet sijoittamista kohtaan olivat positiivisia.</p> <p>Abiturientit tunnistivat sijoittamiseen liittyvän riskejä, jotka he halusivat pitää matalina. Sijoittaessaan he suosivat riskien hajauttamista. Sijoittamisen psykologisista haasteista suurimpana abiturientit kokivat tappiokammon. Aiheesta voidaan suorittaa jatkotutkimusta esimerkiksi tutkimalla muidenkin ryhmien asenteita sijoittamista kohtaan.</p>	
Asiasanat Sijoitustoiminta, asenteet, abiturientit, käyttäytymisen psykologia, riskit	

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimuksen tavoitteet ja sen merkitys.....	1
1.2	Keskeisimmät käsitteet	3
2	Säästäminen ja sijoittaminen.....	5
2.1	Nuoret säästäjinä ja sijoittajina	6
2.2	Sijoitusmuodot	7
2.2.1	Talletukset.....	7
2.2.2	Rahastot	8
2.2.3	Osakkeet.....	9
2.2.4	ASP-tili	9
2.2.5	Kryptovaluutat.....	10
3	Suomalaisten talousosaaminen -ja asenteet	11
3.1	Suomalaisten talousosaaminen	12
3.2	Nuorten talousosaaminen	13
4	Käyttäytymistaloustiede ja asenteiden muodostuminen.....	15
4.1	Yliluottamus	16
4.2	Virheelliset arviot.....	16
4.3	Laumasieluisuus	18
4.4	Tappiokammo	18
4.5	Asenteiden muodostuminen.....	20
5	Tutkimuksen toteutus	23
5.1	Tutkimusmenetelmä.....	23
5.2	Kyselylomakkeen laatiminen	24
5.3	Tutkimusaineiston kerääminen.....	26
6	Tutkimustulokset	27
6.1	Taustamuuttajat ja sijoituskäyttäytyminen	27
6.2	Sijoituskohteet ja niihin liittyvät asenteet	30
6.3	Mielikuvat sijoittamisesta ja talousopetuksen tarpeesta.....	33
6.4	Suhtautuminen riskiin.....	35
7	Pohdinta.....	41
7.1	Validiteetti ja reliabiliteetti.....	41
7.2	Johtopäätökset ja jatkotutkimusehdotukset	43
7.3	Opinnäytetyöprosessin ja oman oppimisen arviointi.....	46
	Lähteet	48
	Liitteet.....	52
	Liite 1. Kyselylomake ja saatekirje.....	52

1 Johdanto

Vuoden 2019 eräs koulu- ja talousmaailmaa yhdistävä, paljon huomiota saanut aihe on ollut suomalaisten nuorten talousosaaminen. Se on herättänyt huolta laajalti, ja ratkaisuksi on tarjottu esimerkiksi taloustietoa kouluihin omana muistana erillisenä oppiaineena (Yle 2019a). Taloustietoa vaadittiin kouluihin kansalaisaloitteella, joka keräsi 6350 kannatusilmoitusta mutta jäi kauas tarvittavasta 50 000 allekirjoituksen rajasta (Kansalaisaloite.fi 2019). Samaan aikaan nuorten sijoittamisesta on tullut yhtä yleistä kuin muilla ikäluokilla, ja kasvava joukko nuorista on ottanut tavoitteekseen kurinalaisuutta ja pitkäjänteisyyttä vaativan taloudellisen riippumattomuuden saavuttamisen. (Talouselämä 2019.)

Sijoittaminen perustuu päätöksentekoon ja siihen vaikuttavat paitsi ihmisen järki, myös tunteet ja asenteet. Vallalla olevat talousteoreettiset mallit lähtevät siitä, että sijoittaja toimii rationaalisen tuottohakuisesti sen hetkisten resurssiensa puitteissa eli optimoimalla (Thaler 2015, 19). Todellisuudessa sijoituspäätökset eivät synny pelkästään järjen ja harkinnan ohjaamana, kuten eivät asenteetkaan. Tähän taloudelliseen päätöksentekoomme vaikuttavan irrationaalisuuden tutkimuksen ympärille on syntynyt käyttäytymistaloustiede.

Aloittelevalla ja nuorella sijoittajalla on suuri riski sortua irrationaalsiin sijoituspäätöksiin ja menettää varansa. Suuret tappiot voivat saada alkuun innostuneen piensijoittajan luopumaan osakesalkustaan loppuelämäkseen, mikä on valitettavaa, sillä sijoittaminen on varsin tehokas keino varallisuutensa kasvattamiseen, kunhan pitää päänsä kylmänä. Nuoret ottavat tyypillisesti elämässään suurempia riskejä kuin muut ikäluokat, toisaalta niin heidän joissain määrin kannattaakin tehdä, sillä heillä on enemmän aikaa sijoittaa pitkäjänteisesti elämänsä ajan. Pitkä sijoitusperiodi vähentää huomattavasti sijoituskohteen riskiä.

Niin riskinsietokyky kuin asenteetkin ovat yksilöllisiä, psykologisia ilmiöitä. Ne voivat tiedostamatta vaikuttaa suuresti yksilön sijoituskäyttäytymiseen ja siten hänen taloudelliseen hyvinvointiinsa. Tutkimukseni avulla nuoret voivat tunnistaa niitä ja oppia tekemään parempia päätöksiä, mikäli tulevaisuudessa alkavat sijoittamaan.

1.1 Tutkimuksen tavoitteet ja sen merkitys

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, mitkä ovat nuorten aikuisten, tässä tapauksessa abiturienttien asenteet sijoittamista kohtaan. Alueellisesti tutkimus on rajattu Uudenmaan alueelle. Kaikkien Uudenmaan abiturienttien tutkiminen ei olisi ollut käytettävissä olevien resurssien osalta mahdollista, joten tutkimus kohdistuu lukio X:ään. Tämän lukion otoksesta pyritään tekemään varovaisia yleistyksiä perusjoukkoon eli Uudenmaan abiturientteihin.

Abiturientit soveltuvat hyvin tutkimuksen kohdejoukoksi ominaisuuksiensa osalta. He ovat täysi-ikäisiä, yleensä juuri aikuisuuden saavuttaneita nuoria henkilöitä. Heillä on peruskoulussa ja lukiossa opitun osaamisensa kautta jonkinlaista tietoa taloudesta ja sijoittamisesta, vaikka monilla ei omia sijoituksia vielä olisikaan. Abiturienttien joukossa on runsaasti sekä miehiä että naisia, joskin naisia opiskelee lukioissa enemmän. Esimerkiksi vuonna 2015 kolme viidestä (61,5 %) lukiopaikan vastaanottaneista oli naisia (Patio). Abiturientit ovat täysi-ikäisyytensä takia täysivaltaisia tekemään taloudellisia päätöksiä. Monet heistä ovat saaneet jo vähän kosketusta työelämään ja aloittaneet säästämisen. Siten sijoittaminen voi tulla monelle abiturientille pian ajankohtaiseksi.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys sisältää säästämisen ja sijoittamisen teoriaa sekä niiden yleisiä periaatteita (myös sijoitusinstrumentit), suomalaisten ja suomalaisten nuorten sijoitus- ja talousasenteita käsitteleviä tutkimuksia, sekä asenteiden muodostumisen teoriaa ja käyttäytymistaloustieteellistä teoriaa.

Päätutkimusongelman voi tiivistää kysymykseen: ”Mitkä ovat abiturienttien asenteet sijoittamista kohtaan Uudellamaalla?” Päätutkimusongelman ratkaisussa auttaa vastauksen saaminen seuraaviin alakysymyksiin:

- Mitä mielikuvia abiturienteille syntyy sijoittamisesta?
- Sijoittavatko abiturientit?
- Mikä on abiturienttien suhtautuminen riskiin?
- Pitäisikö abiturienttien mielestä koulujen talousopetusta lisätä?

Kyselytutkimuksen toteuttaminen tuo hyötyjä niin tiedeyhteisölle ja opetustoimelle, kuin liike-elämälle ja tutkittaville itselleen. Tiedeyhteisö saa tuoretta tutkimustietoa abiturienttien sijoitusasenteista, ja tutkimus dokumentoidaan, jotta se olisi mahdollisimman tarkasti toistettavissa. Tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset voivat myös antaa hyödyllisiä jatko-tutkimusmahdollisuuksia sijoittamisen asenteisiin liittyen.

Suomen koululaitos niin ikään saa ajankohtaista tietoa abiturienttien sijoitus- ja talousasenteista. Opetustoimelle erityisen merkityksellinen tieto voi olla se, mitä mieltä opiskelijat ovat koulujen talousopetuksen lisäämisestä. Kyselytutkimuksen tulosten avulla oppilaitokset saavat mahdollisuuden arvioida opetuksen kehitystarpeita tästä näkökulmasta. Tutkimus täydentää viime aikoina käytyä julkista keskustelua uudesta, erillisestä taloustieto-oppiaineesta nuorten heikkoina pidettyjen taloustaitojen parantamiseksi.

Abiturienteista valtaosa on nuoria, jotka ovat nousemassa taloudelle merkittäväksi kuluttajaryhmäksi sitä mukaa, kun heidän tulotasonsa ja taloudellinen itsenäisyytensä kasvavat. Liike-elämän on mahdollista hyödyntää opinnäytetyön tutkimustuloksia esimerkiksi sijoitustuotteiden markkinoinnissa. Kyselytutkimuksella tutkitaan abiturienttien sijoitusasenteita usean mittarin avulla. Ne voivat paljastaa esimerkiksi pankeille, millaisista sijoituskohteista nykyiset abiturientit ovat kiinnostuneita ja millaista markkinointia heidän suuntaansa tulisi kohdistaa.

Opinnäytetyön toteuttamisesta voi olla suuri hyöty myös abiturienteille itselleen. Kyselytutkimukseen osallistuminen voi saada nuoren pohtimaan sijoittamista uudella tavalla ja houkutella sijoittamaan. Se voi auttaa vastaajaa ymmärtämään paremmin, millainen sijoittaja hän olisi ja kuinka paljon riskejä hän olisi valmis ottamaan sijoittajana. Korkoa korolle -ilmiö puoltaa sijoittamisen aloittamista mahdollisimman nuorena, ja pitkäjänteinen sijoittaminen madaltaa riskejä lyhyempään sijoitushorisonttiin verrattuna. Kyselytutkimus voi siten parantaa osallistujien edellytyksiä menestyä elämässään taloudellisesti.

Opinnäytetyön kirjoittajalle aihevalinta toimii mahdollisuutena osoittaa omaa oppimista ja tehdä opinnäytetyö itseään kiinnostavasta aiheesta. Opinnäytetyöprosessi antaa myös edellytykset lisätä omaa tietämystään sijoittamisen ja tutkimusmenetelmien osalta.

1.2 Keskeisimmät käsitteet

Rahan säästämisellä tarkoitetaan, että hankinnat tehdään mahdollisimman halvalla tai ne jätetään tekemättä. Säästäminen on myös rahan laittamista sivuun, ilman että sillä tavoitellaan tuottoa. Pankkitili on yleinen väline säästöjen kerryttämiseen. (Pesonen 2013, 10.)

Sijoittamisella tarkoitetaan sijoituskohteiden ostoa, hallussapitoa ja myymistä tavoitteena tehdä voittoa. Voittoa ei kuitenkaan voida saavuttaa ilman riskiä. Riskiä on mahdollista vähentää valitsemalla itselleen sopivia riskejä ja hajauttamalla omia sijoituskohteitaan. Sijoituskohteita voivat olla esimerkiksi valtionlainat, pörssiosakkeet, rahasto-osuudet, raaka-aineet ja kiinteistöt. (Pesonen 2013, 10.)

Arkikielessä voidaan sanoa ihmisellä olevan jokin asenne jotakin asiaa, vaikkapa työnteoa kohtaan, tai että henkilöllä on "asennetta". Jokaisella ihmisellä on useita eri asenteita. Phil Erwin (2005) esittää Asenteet ja niihin vaikuttaminen -kirjassaan erilaisia määritelmiä asenteille. Gordon Allportin (1954) määritelmän hän mainitsee yhtenä tunnetuimmista, jossa asenne on "Opittu taipumus ajatella, tuntea ja käyttäytyä erityisellä tavalla tiettyä kohdetta kohtaan". On kuitenkin kiistanalaista sosiaalipsykologien keskuudessa, missä

määrin asenteet ovat opittuja ja missä määrin perinnöllisiä. Thomas ja Znaniecki kuvailevat asennetta hieman yksinkertaisemmin ”yksilön mielentilaksi tiettyyn kohteeseen nähden”. (Erwin 2001, 10–12.)

2 Säästäminen ja sijoittaminen

Ihmisillä on elämässään tavoitteita, joiden toteuttamiseen tarvitaan usein rahaa. Säästäminen on yksi tapa rahoittaa niitä, mutta suomalaiset ovat siinä varovaisia, mikä näkyy muun muassa tilisäästämisen vankkumattomana suosiona esimerkiksi rahastoihin verrattuna. Ongelmana tilisäästämässä ovat matalat korot, jotka eivät ole kovin tuottoisia. Kun tähän yhtälöön lisätään elinkustannusten kallistuminen, ostovoima itse asiassa heikkenee. Joidenkin tutkimusten mukaan suomalaiset eivät osaa tai halua paljonkaan parantaa oman taloutensa tuntemusta. Siihen saattavat vaikuttaa kiireinen arki, perehtymättömyys talousasioihin tai asenne, että ”sijoittaminen ei ole minua varten”. Tosiasiassa sijoittaminen on kaikkia varten. (Pesonen 2013, 5.)

Jokaisen tulisi säästää edes vähän, jos vain suinkin mahdollista. Hyvä säästösomma yllättävien menojen varalle olisi esimerkiksi 2–3 kuukauden nettopalkka. Vähäisen tai olemattoman pitkäjänteisen talouden suunnittelun vuoksi saatetaan joutua elämään tiukoilla. Jos kaikki menee mikä tulee, saatetaan helpommin turvautua kulutusluottoihin ja pikavippeihin, mikä tulee lopulta hyvin kalliiksi. (Pesonen 2013, 7.)

Raha-asioista ei ole helppoa puhua, ja tyypillisesti rahasta puhutaankin jo valmiiksi negatiivisessa tunnelmassa. Ne ovat myös yleinen riitojen aihe. Rahasta pitäisi kuitenkin puhua kannustavasti, koska sillä on Nordean (2019, 13) kyselytutkimuksen mukaan yhteys perheen lasten sijoitushalukkuuteen myöhemmällä iällä. Siksi rahasta ei tulisi vaieta lasten kasvatuksessa, vaan kannustaa lapsia ja nuoria keskustelemaan raha-asioista, suunnittelemaan viikkorahojensa käyttöä ja opettelemaan säästämistä. Heidän on tärkeää oppia rahan alkuperä ja mihin sitä kuluu. (Pesonen 2013, 7–9.)

Sijoittamisessa tärkeintä on sen aloittaminen. Erilaisia sijoituskohteita on valtava määrä, mutta aloittelijan on järkevää kokeilla ensin tavanomaisia tuotteita, kuten rahastoja. Ymmärryksen ja kokemuksen karttuessa sijoittaja voi ottaa hiljalleen aktiivisempaa otetta sijoituksistaan. Mika Pesonen (2013) tiivistää säästämisen ja sijoittamisen kolmeen keskeiseen periaatteeseen: riskien hallitsemiseen, tuottojen optimointiin ja kulujen huomiointiin. (Pesonen 2013, 11.)

Yleisperiaate on, että mitä pitempi sijoitushorisontti, sitä suurempi tuotto. Siitä syystä sijoittaminen kannattaa aloittaa aikaisin. Pitkä sijoitusaika vähentää markkinoiden heilahtelujen vaikutusta tuottoon, mutta jos sijoitushorisontti on lyhyt, pääomien säilyttäminen on suurta tuottotavoitetta tärkeämpää. (Pesonen 2013, 19.)

2.1 Nuoret säästäjinä ja sijoittajina

Sijoittamiskäyttäytymisessä havaitaan selkeitä eroja, kun vertaillaan eri väestöryhmiä keskenään. Esimerkiksi sukupuolten välillä eroja voidaan havaita varsinkin sijoituksissa pörs-siosakkeisiin: miespuolisia osakesijoittajia on kaksi kertaa enemmän kuin naispuolisia. Rahastojen osalta erot eivät ole yhtä suuret. Naisista 19 ja miehistä 24 prosenttia sijoittaa rahastoihin. Ikäluokista ahkerimpia rahastosijoittajia ovat 30–39-vuotiaat, joista noin joka kolmas sijoittaa rahastoihin. (Kauppalehti 2019.)

Nuorten keskuudessa sijoittaminen on nykytiedon valossa yhtä yleistä kuin muilla ikäluokilla, mutta nuoret eivät säästä yhtä säännöllisesti. Nordean kyselytutkimuksen mukaan säännöllisesti säästäviä 18–25-vuotiaita on puolet vähemmän kuin 26–39-vuotiaita. Nuoret ovat muita taipuvaisempia sijoittamaan silloin tällöin, ja niin tekee noin kolmasosa nuorista. (Nordea 2019, 3.)

Siinä missä muut ikäluokat ilmoittavat sijoittavansa pahan päivän varalle, nuorten vastauksissa korostuu taloudellisen riippumattomuuden saavuttaminen. Jo puolet (53%) nuorista on kiinnostunut tästä ilmiöstä, joka tunnetaan myös nimellä ”firettäminen” (financial independence, retire early). (Nordea 2019, 6; Raha.fi.) Siinä tavoitteena on aikaisen eläkkeelle pääsyn ja normaalista työelämästä irtautumisen mahdollistaminen elättämällä itsensä säästöillä ja sijoitustuotoilla. Siihen vaaditaan kuitenkin suurta säästeliäisyyttä ja pitkäjänteisyyttä, sillä suuri osa palkasta sijoitetaan kasvattamaan korkoa korolle. Se voi olla vaativa sijoitusmuoto monelle, etenkin jos tulot ja sijoitettava alkupääoma ovat vähäisiä. (Raha.fi.)

Toinen trendi, jossa nuoret erottuvat muista ikäluokista on vastuullinen sijoittaminen. Eri-tyisesti naiset ja nuoret ovat muita kiinnostuneempia sijoittamisen eettisyydestä, kun aiemmin siihen kiinnittivät huomiota enimmäkseen suuret instituutiot, kuten eläkeyhtiöt ja kirkko. Vastuullinen sijoittaja saattaa olla kiinnostunut esimerkiksi siitä, onko yritys ekologinen tai mihin se maksaa veronsa. Yhä useammat sijoitustuotteiden myyjät ottavat nykyisin vastuullisuuden huomioon tarjonnassaan. (Yle 2018.)

Kuten aiemmin mainittiin, raha-asioista puhumisella kannustavasti perheen kesken ja vanhempien sijoituskäyttäytymisellä on vaikutusta lapsiin. Sijoittajien lapsista tulee todennäköisemmin itsekin sijoittajia, ja he aloittavat sen nuorempina. Myös sillä miten rahasta puhutaan, on merkitystä: sijoittaminen on yleisempää niillä, joiden kotona raha-asioista puhutaan rohkaisevasti. Nuoret hakevat neuvoa sijoittamiseen erityisesti perheeltä ja ystä-

viltä. Sen lisäksi nuoret hakevat enemmän tietoa kirjoista ja Internetin blogeista, videopalveluista, keskustelupalstoilta ja sosiaalisesta mediasta, kun muut ikäryhmät suosivat asiantuntijaneuvontaa, pankkien sivuja sekä lehtiä ja niiden verkkosivuja. (Nordea 2019, 4–14.)

2.2 Sijoitusmuodot

Erään kyselytutkimuksen perusteella suomalaisilla suosituin sijoitusinstrumentti on rahastot, joihin sijoitti 22 prosenttia vastaajista. Suoria osakesijoituksia suosi 15 prosenttia suomalaisista, ja 6 prosenttia sijoittaa kiinteistöihin. Samaten 6 prosenttia sijoittaa ETF-rahastoihin (pörssinoteerattu rahasto) ja joukkovelkakirjoihin. (Kauppalehti 2019.)

Sijoitustuotteiden valikoima on kasvanut ja erityisesti ulkomaiset sijoitusinstrumentit ovat entistä paremmin suomalaisten saatavilla. Sijoittamisen aloittaminen käy helposti avaamalla arvo-osuustilin pankkiin ja tekemällä ensimmäisen toimeksiannon arvopaperista. Tämä tapahtuu nykyään kätevästi netin välityksellä.

Seuraavaksi tarkastellaan säästämisen- ja sijoitusmuotoja, jotka ovat nuorille tyypillisiä tai jotka nuoret saattavat kokea mielenkiintoisina tai hyödyllisinä sijoitusmuotoina.

2.2.1 Talletukset

Lähes jokaisella suomalaisella on elämänsä aikana pankkitili, ellei useampikin. Vuonna 2013 suomalaisilla oli varallisuutta pankkitalletuksilla lähes 80 miljardia euroa. Talletus on riskittömin sijoitusmuoto, vaikkei sekään täysin riskitön, sillä pankit voivat kaatua. Suomessa talletussuoja turvaa säästäjien varat 100 000 euroon asti. Pankkien konkurssreja konkreettisemmän riskin aiheuttaa säästöjen ostovoimaa nakertava inflaatio, jolta hyvin matalat talletuskorot eivät pysty varoja suojaamaan. (Pesonen 2013, 78–80.)

Talletustilejä on useita erilaisia. Niihin kuuluvat niin käyttö-, säästö-, kuin sijoitustilit sekä määräaikaistalletukset. Käyttötili on se pääasiallinen tili, jolle palkka maksetaan, ja jota käytetään päivittäisissä ostoksissa. Säästötilit ovat tavoitteellisen säästämisen tilejä esimerkiksi autoa tai asuntoa varten, ja niihin voi sisältyä nostorajoituksia. ASP-tili lukeutuu säästötileihin, ja sitä käsitellään jäljempänä omassa kappaleessa. Määräaikaistalletukset ovat nimensä mukaisesti voimassa sovitun ajan. Koska pankit saavat määräaikaissopimuksilla tallettajan sitoutumaan määräaikaiseen asiakassuhteeseen, ne usein maksavat määräaikaistalletuksista korkeampaa korkoa. Sijoitustileillä puolestaan on mahdollista saada sitä korkeampaa korkoa, mitä enemmän jonkin tietyn osakkeen arvo nousee. (Pesonen 2013, 80–82.)

2.2.2 Rahastot

Sijoitusrahastot ovat esimerkiksi osakkeista tai muista arvopapereista koostuvia salkkuja, joita voivat omistaa yksityishenkilöt, yritykset sekä muut yhteisöt ostamalla niistä osuuksia itselleen. Rahaston varojen omistajuus määräytyy siinä suhteessa, jonka edellä mainitut tahot rahastoon sijoittavat. Rahastoyhtiöt keräävät ensin sijoittajien varat yhteen ja sijoittavat ne lukuisiin eri arvopapereihin, muodostaen rahaston. Rahasto koostuu keskenään yhtä suurista rahasto-osuuksista, joita sijoittajat ostavat. Sijoituspolitiikasta päättää rahastoa hallinnoiva yhtiö. (Kallunki, Martikainen & Niemelä 2019, 116; Puttonen & Repo 2011, 30.)

Rahastot ovat nykyisin niin suursijoittajien väline kuin piensijoittajienkin kuukausisäästämisen kohde. Rahastomarkkinat ovat kooltaan merkittävät, ja sijoitusrahasto on tuloksellinen instrumentti säästämiseen ja sijoittamiseen. Rahastoihin sisältyy sijoittajalle kohdistuvia kuluja, kuten sisäänpääsymaksu, hallinnointi- ja säilytyspalkkiot, sekä mahdolliset lunastuspalkkiot. (Puttonen & Repo 2011, 8.)

Edullisimpia rahastoja ovat tyypillisesti indeksirahastot, kuten suurin osa ETF:istä (Exchange Traded Fund) eli pörssinoteeratuista rahastoista. Niillä käydään kauppaa pörssissä kuten osakkeilla, mutta ne seuraavat jotakin määrittelemäänsä markkinaindeksiä. Juuri indeksin seuraaminen yhdistettynä alhaisiin hallinnointipalkkioihin tekee passiivista, indeksiä seuraavista rahastoista tuloksellisen sijoitusinstrumentin, ja ne sopivat hyvin sekä suur- että piensijoittajille. (Kallunki ym. 2019, 123; Puttonen & Repo 2011, 166–169.) Monet pitävät niitä jopa sijoitusammattilaisen hallinnoimaa sijoitusrahastoa tuottavampina, sillä keskimäärin aktiiviset salkunhoitajat eivät kulujen jälkeen pysty päihittämään vertailuindeksiä (Puttonen & Repo 2011, 118).

Rahastosijoittamisen etuja ovat muun muassa hyvä riskin hajautus, likviditeetti, halpuus, vaivattomuus sekä verottomuus. Lain mukaan rahasto ei saa sijoittaa 10 prosenttia enempää omistajien varoja yhteen kohteeseen, mikä hillitsee rahaston arvon suuria heilahduksia. Rahastojen kaupankäyntikustannukset ovat usein verrattain alhaiset ja niillä voidaan käydä vaivattomasti kauppaa. Rahastosijoittajalta ei vaadita aktiivista talousuutisten seuraamista, ja verot sijoittaja joutuu maksamaan yleensä vasta siinä vaiheessa, kun hän myy pois osuutensa rahastosta. Rahastosijoittamisen avulla sijoittaja voi päästä käsiksi myös sellaisiin sijoituskohteisiin, joihin ei muuten pääsis, esimerkiksi joihinkin joukkovelkakirjalainoihin. (Kallunki ym. 2019, 117–118; Puttonen & Repo 2011, 36–37.)

2.2.3 Osakkeet

Pörssiosakkeet ovat osuuksia yhtiöistä, joilla käydään kauppaa arvopaperimarkkinoilla. Osakkeen merkittävään sijoittajasta tulee yrityksen omistaja, jolla on oikeus yrityksen voitonjakoina jakamiin osinkoihin, sekä päätäntävaltaa yhtiökokouksessa omien osakkeidensa verran. Pörssi toimii sijoittajien keskenään tekemien kauppojen välittäjänä ja osakkeiden hinnan eli kurssin määrittelijänä. Hyvät ja huonot uutiset voivat vaikuttaa nopeasti ja dramaattisesti osakkeiden hintaan: kun yrityksellä menee hyvin, kysyntä on suurta ja myyntihinta nousee – kun huonosti, omistajat haluavat päästä eroon osakkeistaan eli tarjonta kasvaa ja hinnat laskevat. Osakkeenomistajaksi pääsee matalalla kynnyksellä, ja historiallisesti tarkasteltuna osakesijoittaminen on tuottoisin sijoittamisen muoto. (Pesonen 2013, 88–90; Saario 2012, 18–19.)

Tuotto on sijoittajan korvaus riskin kantamisesta. Osakkeiden markkinariskiä ei ole mahdollista poistaa, mutta sitä voidaan merkittävästi pienentää. Konkurssiriskin realisoituessa sijoittaja voi menettää kaiken mitä panosti yhtiöön. Osakkeenomistajalta edellytetään pitkää sijoitusaikaa riskien, kuten markkinaheilahteluiden minimoimiseksi. Osakkeiden myyminen on halutessaan kuitenkin helppoa ja nopeaa (Saario 2012, 31–32). Toinen riskejä merkittävästi karsiva tekijä on hajauttaminen: suositeltavaa on, että sijoitussalkusta löytyy vähintään kymmenen eri yhtiön osakkeita ja yhtiöt ovat eri toimialoilta. (Pesonen 2013, 90–92.)

2.2.4 ASP-tili

ASP-lainajärjestelmä (asuntosäästöpalkkiojärjestelmä) on kehitetty erityisesti nuoria varten tukemaan ensimmäisen omistusasunnon hankintaa. ASP-tili on tarkoitettu 15–39-vuotiaille ja sen ideana on kerätä tilille vähintään 10 prosenttia asunnon hinnasta, mikä mahdollistaa pankin myöntämälle ASP-lainalle valtioneuvoston takauksen. Tämän lisäksi ainoa vakuuslainalle on asunto itsessään. Kohtuuhintaisen asunnon hankkimiseen ei tarvita muita vakuuksia. Monet kuitenkin joutuvat ottamaan lisälainaa, koska etenkin pääkaupunkiseudulla asuminen on kallista ja ASP-lainoille on määritetty enimmäissumma alueittain (Yle 2019b). Esimerkiksi Helsingissä lainan enimmäiskoko on 180 000 euroa. (Hagert & Jokinen 2018, 199.)

ASP-tilille saa korkeamman koron (noin 1 %) kuin pankkitilille, mutta erityisesti ensimmäiseltä viideltä vuodelta talletuskorko on suuri. Hyvillä koroilla pankit pyrkivät houkuttelemaan itselleen tunnollisia säästäjiä pitkäaikaisiksi asiakkaiksi. Lisäksi säästöille saa 2–4 prosentin lisäkoron asunnon ostohetkellä. Säästösummia on kuitenkin rajattu niin, että jokaisella vuosineljänneksellä tilille voi siirtää enintään 3000 euroa, kuitenkin vähintään 150

euroa. Minimisumma kuukautta kohti on siten 50 euroa. ASP-lainan kesto on enimmillään 25 vuotta. (Hagert & Jokinen 2018, 200; Yle 2019b.)

ASP-tilin suosio on kasvanut pitkään, ja vuonna 2019 ASP-tiliä arvioitiin olevan Suomessa jo 153 100 kappaletta. Vuodesta 2010 ASP-tilien määrä on kasvanut noin 5 prosentin vuosivauhtia. Alle 18-vuotiaiden keskuudessa ASP-tili ei ole kovin suosittu, oletettavasti koska alaikäisillä säännölliset tulot ovat vähäisiä. (Yle 2019b.)

2.2.5 Kryptovaluutat

Virtuaalivaluutat, joista tunnetuimpana Bitcoin ovat viime vuosina herättäneet sijoittajien kiinnostuksen niiden nopean arvonnousun toivossa. Bitcoin onkin kokenut lyhyen historiansa aikana voimakkaita nousuja ja laskuja. Sen arvo on spekulatiivinen, eli se perustuu sijoittajien odotuksiin Bitcoinin tulevasta arvosta eikä minkään konkreettisen arvon, kuten yrityksen tuloksen tai raaka-aineen varaan. Vastaavanlaisia tuotteita ovat muun muassa Steemit, Ripple ja Ethereum. (Hagert & Jokinen 2018, 314.)

Kryptovaluuttojen nimitys tulee salausalgoritmitekniikasta, joka virtuaalivaluuttoihin sisältyy. Kryptovaluuttoja siirrellään henkilöltä toiselle julkisten ja yksityisten avaimien avulla, jotka salataan ennen valuutansiirtoa. Kryptovaluutoista osa, kuten esimerkiksi Bitcoin on vaihdettavissa euroiksi. Kryptovaluutat eivät ole keskuspankin tai viranomaisen liikkeelle laskemia eivätkä takaamia, eikä niillä ole samaa oikeudellista asemaa kuten esimerkiksi euroilla on. (Finanssivalvonta 2019.)

Vaikka Bitcoinia ja vastaavia nimitetäänkin kryptovaluutoiksi, niitä käytetään enimmäkseen spekulatiiviseen sijoittamiseen kuin maksuvälineinä. Maksuvälineenä kryptovaluutat eivät korvaa rahaa, koska niiden arvo on alttiina voimakkaille heilahteluille. Kryptovaluuttojen turvallisuudesta ei myöskään ole takeita, koska niiden sääntely on toistaiseksi vähäistä. Niitä onkin hyödynnetty rikollisessa toiminnassa, ja niillä arvioidaan olevan korkea potentiaali rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen mahdollistajana. (Finanssivalvonta 2019.)

Kryptovaluutat eivät siis ole virallisia valuuttoja eivätkä varsinaisesti sijoitusinstrumentteja, mutta niiden avulla on mahdollista tehdä suurtakin tuottoa. Uudenlaisena sijoitusmuotona se näyttäisi saavuttaneen monen suomalaisnuoren kiinnostuksen.

3 Suomalaisen talousosaaminen -ja asenteet

Vuoden 2019 S-Pankin tilaaman Säästäjät ja raha -kyselytutkimuksen mukaan kolmasosa (32 %) suomalaisista pitää sijoittamisen ja säästämisen aloittamista vaikeana. Tutkimuksessa suomalaiset kokivat sen vaikeammaksi kuin autojen renkaidenvaihdon (29 %) ja puolisonsa miellyttämisen (22 %). Toisaalta laihduttaminen (55 %) ja toisen asteen yhtälöiden ratkaiseminen (39 %) koettiin vielä vaikeammaksi. Suomalaisia rahastosijoittajia arvioidaan olevan jo noin miljoona, mutta vain viidesosa suomalaisista osaa arvioida, onko rahastosijoittaminen kallista vai ei. Suomalaisista 57 prosenttia käyttää rahastosijoittamiseen 0–20 euroa kuukaudessa ja 18 prosenttia 21–100 euroa. (S-Pankki 2019.)

Kovin moni suomalainen ei ole kiinnostunut sijoittamisesta. Säästöpankin Säästämisbarometri 2017 -mukaan 38 prosenttia suomalaisista on kiinnostunut sijoittamisesta omistusasuntoon ja vain 21 prosenttia osakesijoittamisesta. Suurimmaksi säästämisen esteeksi koetaan heikko taloudellinen tilanne. Kuitenkin niistä, jotka säästävät ja sijoittavat, 68 prosenttia piti päätöstään hyvänä. (Säästöpankki 2017.)

Myös Säästämisbarometriin vastanneiden sijoitussummat olivat matalia: 70 prosenttia sijoitti kuukaudessa alle 100 euroa tai ei lainkaan. Taloudellisen epävarmuuden lisäksi suomalaisten matalaa kiinnostusta sijoittamiseen saattaa selittää sijoitus- ja säästämis tuotteiden tuntemattomuus. Siinä missä säästötili ja omistusasunto olivat tunnettuja suomalaisten keskuudessa, ilmoitti 60 prosenttia vastaajista tuntevansa pörssiosakkeet vain vähän tai ei lainkaan. (Säästöpankki 2017.)

Vuonna 2018 suomalaisten keskimääräinen sijoitussumma pörssiosakkeisiin ja rahastoihin oli vain 42 euroa kuukaudessa. Toisaalta esimerkiksi ruotsalaiset sijoittavat varallisuuttaan yli kaksi kertaa sen mitä suomalaiset. Suomalaisilla pankkitileillä on noin 93 miljardia euroa, jotka eivät erityisen matalien korkojen takia tuota juuri mitään. (Helsingin Sanomat 2019.)

Tyypillinen suomalainen kaihtaa taloudellista epävarmuutta, ja pankkitalletusten suosio onkin Suomessa voimakasta. Riskiä karttamalla päädytään keskimääräisesti alhaisempaan pääoman tuottoon, ja usein menetetään suuremmalla todennäköisyydellä tuottavammat sijoitusvaihtoehdot. Riskin välttelystä kertoo myös suomalaisten vähäinen kiinnostus yksityisyrittäjyyttä ja aloitteleviin yrityksiin sijoittamista kohtaan. Jälkimmäistä ilmiötä tutki Global Entrepreneurship Monitor vuonna 2010, jonka mukaan Suomessa sijoitetaan pääomia aloitteleviin yrityksiin vähemmän kuin kaikissa muissa läntisissä teollisuusmaissa. (Saario 2012, 60–61.)

Suomalaisten sijoitusinto keskittyy enimmäkseen muutamiin tunnettuihin suomalaisiin pörssiyhtiöihin. Nokian suosio on edelleen korkealla, mutta sen lisäksi Nordealla, Elisalla, Fortumilla ja Sammolla on yli 100 000 suomalaisomistajaa. Toimialoista suosiota nauttivat ainakin finanssi- ja teknologia-alan lisäksi operaattorit ja metsäteollisuus. Osuuspankin pääanalyytikko Antti Saaren mukaan keskiverto suomalainen piensijoittaja sijoittaa yritykseen pitkäjänteisesti, osta ja pidä -strategialla. Saari arvioi suomalaiset varovaisiksi sijoittajiksi, jotka suosivat tunnettuja ja hyvää osinkoa maksavia kotimaisia yrityksiä. (OP 2019.)

3.1 Suomalaisten talousosaaminen

Suomalaisten talousosaamista pidetään yleisesti hyvänä. Vuoden 2016 Panu Kalmin ja Olli-Pekka Ruuskanen tutkimuksessa suomalaisten taloustaitoja mitattiin ensimmäistä kertaa kansainvälisesti vertailukelpoisilla mittareilla. Tutkimus jakaantui kolmeen osa-alueeseen, joita olivat tietämys, käyttäytyminen ja asenteet. Tulosten perusteella suomalaisten taloustaidot ovat kansainvälisesti vertailtuna korkealla tasolla. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 6–9.)

Suomalaiset menestyvät hyvin niin taloudellisessa tietämyksessä kuin käyttäytymisessäkin. Esimerkiksi taloustietämyksessä suomalaiset hallitsevat hyvin korkolaskut ja koron määritelmät, taloudellisessa käyttäytymisessä puolestaan menestyvät laskujen maksamisessa ajallaan ja talouden suunnittelussa. Toisaalta oman budjetin laatiminen, ja asiantuntijaneuvonnan puoleen kääntyminen on vähäistä. Myös inflaation määrittelyssä on parannettavaa Suomen (58 %) jäädessä kauas verrokkimaiden oikeiden vastausten mediaanista (83 %). (Kalmi & Ruuskanen 2016, 10–17.)

Ylivoimainen enemmistö suomalaisista (81 %) pitää tärkeimpänä taloustaitona tulojen ja menojen hallitsemista. Sitä vastoin vain 17 prosenttia pitää sijoittamista tärkeänä taitona talouden kannalta. Myös harkittu kulutuskäyttäytyminen, rahan arvon ymmärtäminen ja säästäminen nähdään sijoittamista tärkeämpinä taitoina. (LähiTapiola 2019.) Noin 70 prosenttia suomalaisista on sitä mieltä, ettei säästämisestä ymmärretä tarpeeksi vielä aikuisikälläkään (Markkinointi & Mainonta 2017).

Huolimatta hyvistä tuloksista kansainvälisessä vertailussa, vain hieman yli puolet (55 %) suomalaisista kokee hallitsevansa hyvin oman taloutensa, vuonna 2016 julkaistun Nordean teettämän kyselyn mukaan. Viidesosa vastanneista oli kuluttanut edellisen palk-

kansa loppuun ennen palkkapäivää ainakin yhden kerran mittaushetkeä edeltäneen kuuden kuukauden aikana. Noin kuudesosaa vastaajista rahahuolet olivat valvottaneet useammin kuin kerran kuukaudessa, ja kymmenesosa oli saanut laskusta maksumuistutuksen ainakin kerran puolen vuoden aikana. (Nordea 2016.)

3.2 Nuorten talousosaaminen

Nuorten taloustaidot ovat viime aikoina puhututtaneet paljon julkisessa keskustelussa, ja kouluihin on jopa vaadittu taloustietoa erilliseksi oppiaineeksi nuorten talousosaamisen parantamiseksi. Pikavippien ja maksuhäiriömerkintöjen määrä on ollut nuorilla nousussa, ja Investiumin vuoden 2017 tutkimuksessa selvisi, että jopa neljä viidestä pitää nuorten heikkoja taloustaitoja yhteiskunnallisena ongelmana (Markkinointi & Mainonta 2017). Nuorista itsestään vain yksi kolmesta on sitä mieltä, että nuorten talousosaaminen on hyvällä tasolla (Danske Bank 2019).

Monet ovat toivoneet taloustietoa erilliseksi oppiaineeksi peruskouluihin. Tätä mieltä on selvä enemmistö (80 %) suomalaisista. Tilaa uudelle oppiaineelle tehtäisiin mieluiten karisimalla uskonnon, ruotsin kielen, kuvataiteen ja musiikin opetuksesta. Opetusalan asiantuntijat eivät ehdotuksesta innostu – syy piilee uudessa opetussuunnitelmassa, jossa talousopetuksen tarve on huomioitu paremmin. Oppiaineista vahvimmin taloustaitoihin linkittyvän yhteiskuntaopin opetusta lisätään opetussuunnitelmassa kahdella vuosiviikkotunnilla. Niin ikään suomalaisten mielestä tärkeät taloustaidot: arjen rahankäyttö ja budjetointi, säästäminen ja sijoittaminen, sekä kestävä kuluttaminen sisältyvät peruskoulujen uuteen opetussuunnitelmaan. (Yle 2019a.)

Opettajat jakavat kuitenkin yleisen huolen nuorten taloustaidoista: Talous ja nuoret (TAT) teetti kyselytutkimuksen, jonka mukaan 64 prosenttia opettajista on huolissaan nuorten heikoista taloustaidoista. Opettajat pitävät tärkeänä taloustaitojen opettamista kouluissa, mutta vain 29 prosenttia heistä oli sitä mieltä, että koulu antaa oppilaille riittävät talousosaamisen valmiudet. Erillisen talousaineen sijaan opettajat kannattavat talousosaamisen tuomista enemmän osaksi muita oppiaineita. (TAT 2019, 3–4.)

Myös nuoret ovat tyytymättömiä talousopetuksen riittävyteen kouluissa, ilmenee TAT:n Nuorten talousosaaminen -raportista. Erityisesti ammattikoulu- ja lukio-opiskelijat ovat petyneitä taloustaitojen opetukseen, joita heidän mukaansa opetetaan kouluissa vain välttävästi. Yläkoululaiset arvioivat opetuksen riittävyden kohtalaiseksi. Taloustaitoja vieläkin huonommat arviot saavat epävarmuuden sietäminen ja riskinotto-kyky, joita voidaan myös pitää oman talouden hallinnan kannalta tärkeinä taitoina. (TAT 2018, 12.)

Vain 21 prosenttia nuorista arvioi saavansa riittävät talousosaamisen valmiudet koulusta. Silti nuorista vain 26 prosenttia haluaisi taloustiedon erilliseksi oppianeeksi, mikä jää hieman opettajienkin kannatusta alhaisemmaksi. Eniten huolissaan taloustaidoistaan ovat ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevat, seuraavana peruskoulun 7–9-luokkalaiset. Tutkimuksessa pojat olivat hieman kiinnostuneempia talousasioista kuin tytöt. Toisaalta tytöt olivat huolestuneempia omista taloustaidoistaan, ja halukkaampia kehittämään niitä kuin pojat. (TAT 2018, 8–24.)

Edellä mainitun raportin osiossa, jossa tarkasteltiin nuorten omaa suhdetta talouteen, 64 prosenttia kertoi hoitavansa omat raha-asiansa aina tai useimmiten. Ammattikoululaisista 71 prosenttia, lukiolaisista 63 ja yläkoululaisista 60 prosenttia arvioi hoitavansa omat raha-asiansa aina tai useimmiten. Sukupuolten välillä vastaava jako naisten ja miesten välillä oli 61 ja 74 prosenttia. (TAT 2018, 26–28.)

TAT kysyi myös nuorilta, kuinka usein he seuraavat talousuutisia, suunnittelevatko he rahankäyttöään ja onko heillä säästöjä tai sijoituksia (osakkeita, rahastoja, asuntoja yms.). Nuorista hieman alle kolmasosa seuraa viikoittain talousuutisia, noin neljä kymmenestä suunnittelee rahankäyttöään viikoittain ja lähes puolella on säästöjä tai sijoituksia. Sijoitusten tyypit eivät kuitenkaan kyselystä käyneet ilmi. (TAT 2018, 29.)

Eniten talousuutisia seuraavat lukio-opiskelijat ja miehet, vähiten ammattikoulun opiskelijat ja naiset. Hieman yllättäen ammattikoululaiset ja yläastelaiset suunnittelevat rahankäyttöään lukiolaisia aktiivisemmin. Alueellisesti tarkasteltuna Länsi-Suomessa rahankäyttöä suunnitellaan eniten (44 %), Helsinki-Uusimaalla puolestaan vähiten (34 %). Säästöissä ja sijoituksissa muista ryhmistä erottuvat taas lukiolaiset, joista joka toisella on säästöjä tai sijoituksia. Ammattikoululaisista ja yläastelaisista niitä oli noin kahdella viidestä. (TAT 2018, 29–34.)

Lyhyesti tutkimuksesta voidaan todeta, että nuoret pitävät taloustaitoja tärkeinä, ne kiinnostavat ja niitä halutaan oppia koulussa. Eniten talousosaamistaan halusivat parantaa lukiolaiset. Nuorista jopa 89 prosenttia pitää taloustaitojen opettamista kouluissa tärkeänä. (TAT 2018, 7–17.)

4 Käyttäytymistaloustiede ja asenteiden muodostuminen

Monet vallitsevat talousteoriat ja rahamarkkinoita koskevat teoriat, kuten tehokkaiden markkinoiden teoria ja moderni portfolioteoria (riskien hajauttaminen), perustuvat oletukselle sijoittajien rationaalisuudesta: heidän odotetaan tekevän päätöksiä, joilla he pyrkivät maksimoimaan varallisuutensa, rajoituksenaan lähinnä heidän henkilökohtainen riskinsietokykynsä. Toista mieltä on behavioristinen koulukunta, joka painottavaa sijoittajan irrationaalisen käyttäytymisen merkitystä, ja jonka behavioristinen eli käyttäytymispsykologinen rahoitusteoria sai vankan jalansijan 2000-luvun alussa. (Malkiel 2011, 221–222; Hyytinen & Maliranta 2016, 75.)

Eräs edellä mainitun uusklassisen eli rationaalisen kansantaloustieteen haastajista on talousnobelisti Richard H. Thaler (Lehtinen 2018, 425–427). Hän kehitti termin ekoni (homo economicus) kuvaamaan vallitsevaa taloustieteilijöiden käsitystä ihmisestä, joka toimii aina rationaalisesti. Se eroaa monin tavoin todellisen maailman homo sapiensista, joka ei aina osaa valita käytössään olevien resurssien puitteissa parasta vaihtoehtoa. (Thaler 2015, 18–19.) Hän kuitenkin tunnustaa teoriat ideaalisesta optimoivasta ihmisestä hyödyllisiksi, ja esittää käyttäytymistaloustiedettä pikemminkin välineenä parantaa rationaalisen kansantaloustieteen mallien ennustettavuutta tosielämässä, kuin niiden täydellistä korvaamista (Thaler 2015, 21).

Uusklassiseen kansantaloustieteeseen liitetään tehokkaiden markkinoiden hypoteesi: oletuksen mukaan arvopapereiden hinnat edustavat luotettavasti niiden sen hetkistä todellista arvoa ja tuottopotentiaalia, kunhan informaatio on symmetristä, eli sijoittajilla on pääsy luotettaviin ja ajantasaisiin tietoihin sijoitustuotteen ominaisuuksista ja riskeistä (Maailmantalous.net). Thaler kyseenalaisti tätä hypoteesia muun muassa Anomalies -kolumnisarjassaan, jossa hän esitteli lukuisia anomaliaita eli poikkeamia, joita vallitseva talousteoria ei kykene selittämään. Tällaisia poikkeamia ovat esimerkiksi kalenteri-ilmiöt osakemarkkinoilla. Tutkimustiedon mukaan tammikuu on tuottoisa kuukausi pitää hankkimansa osakkeet, ja maanantait ovat huonoja pörssipäiviä, perjantait puolestaan hyviä. (Thaler 2015, 185–191.)

On siis selvää, että markkinoilla esiintyy vähintään kausittain irrationaalista käyttäytymistä, esimerkiksi talouskuplien muodossa. Behavioristisen talousteorian mukaan sitä esiintyy todellisuudessa jatkuvasti. Irrationaaliseen sijoittajakäyttäytymiseen vaikuttaa käyttäytymistaloustieteen mukaan ainakin neljä mitattavaa ja luokiteltavaa tekijää: ylikuottamus, virheelliset arviot, laumasieluisuus ja tappiokammo. (Malkiel 2011, 223–224.)

4.1 Yliluottamus

Psykologian tutkimus on todistanut, että epävarmoissa tilanteissa ihmisillä on taipumus luottaa liikaa kykyihinsä ja uskomuksiinsa, ja he ovat usein ylioptimistisia arvioissa omasta tulevaisuudestaan. Aikaisemmissa tutkimuksissa on selvinnyt muun muassa, että ihmiset ovat taipuvaisia pitämään itseään muita parempana kuljettajana ja arvioimaan oman tulevaisuutensa paremmaksi kuin kämppäkaverinsa. Sijoittajat eivät ole poikkeus, vaan moni heistä uskoo voittavansa markkinat, ja he sortuvat usein liialliseen spekulointiin ja kaupankäyntiin. Yliluottamus omiin sijoitustaitoihin saattaa selittyä jälkiviisausharhalla: ajattelulla että hyvät sijoitukset ovat seurausta omista taidoista, tappiot puolestaan ulkoisista seikoista johtuvia. Valikoiva muisti saa onnistuneet omat sijoitukset jäämään paremmin mieleen. (Malkiel 2011, 224–227.)

Yliluottamus omiin taitoihinsa saa tuhannet sijoittajat käymään osakkeillaan kauppaa, uskoen että ostamalla tai myymällä nyt he kasvattavat omaisuuttaan. Yksityissijoittajilla on (pääosin) kaikilla pääsy samaan informaatioon kuin muillakin, joten päätöksentekoa selittää juuri luottamus omiin kykyihin. On tutkimuksen osoittamaa näyttöä, jonka mukaan sijoittajan pois myymät osakkeet menestyvät keskimäärin paremmin kuin niiden tilalle ostetut uudet osakkeet senkin jälkeen, kun kaupankäyntikustannukset on poistettu yhtälöstä. Samaten on tutkittu, että aktiivisimmin osakkeilla kauppaa käyvien tuotot jäävät keskimäärin pienimmiksi, kun taas harvimmin kauppaa käyvillä ne ovat suurimmat (Kahneman 2012, 247; Malkiel 2011, 244). (Kahneman 2012, 247.)

4.2 Virheelliset arviot

Virheelliset arviot johtuvat usein ihmisen taipumuksesta joutua sellaisen harhan valtaan, jossa hän hallitsee tilanteita, joita hän ei todellisuudessa hallitsekaan. Tämäkin on todistettu lukuisilla psykologisilla testeillä, joissa ihminen yliarvioi omat vaikutusmahdollisuutensa tilanteeseen. Moni sijoittaja uskoo pystyvänsä määrittämään pörssikurssien tulevaisuutta esimerkiksi osakehistorian perusteella tarkemmin kuin olisi syytä olettaa. Sattuman vaikutusta väheksytään. Hallinnan harha voi saada ihmisen esimerkiksi yliarvostamaan omistamiaan huonoja osakkeita ja näkemään markkinoilla trendejä, joita siellä ei ole. (Malkiel 2011, 227–229.)

Psykologi Daniel Kahneman havainnollistaa Ajattelu nopeasti ja hitaasti -kirjassaan ihmisten taipumusta sivuttaa tapahtumien satunnaisuus muun muassa seuraavalla esimerkillä: Sairaalassa peräkkäin syntyneistä pojista (P) ja tytöistä (T) muodostetaan kuuden lapsen sarjat, PPPTTT, TTTTTT ja PTPPTP. Intuitiivisesti ihmiset näkevät sarjan PTPPTP satun-

naisempänä ja siten todennäköisempänä kuin kaksi muuta sarjaa, vaikka kaikki vaihtoehdot ovat yhtä todennäköisiä. Sama todennäköisyys selittyy sillä, että paitsi että poikia ja tyttöjä syntyy likimain yhtä paljon, tapahtumat ovat toisistaan riippumattomia, eikä edellä syntyneiden vauvojen sukupuoli vaikuta millään tavalla seuraavaan. Esimerkki osoittaa, kuinka ihmiset vähättelevät sattuman merkitystä, kun havaitsevat satunnaisuudessa säännöllisyyttä, kuten sarjan TTTTTT. Oletamme herkästi, että kyseisenlaiselle sarjalle on oltava jokin muu aiheuttaja kuin sattuma, koska haluamme löytää ympäriltämme johdonmukaisuutta. (Kahneman 2012, 136.)

Virheellisiin arvioihin johtaa helposti ihmisten turvautuminen heuristiikkaan eli yksinkertaiseen intuitiiviseen päättelyyn (Kahneman 2012, 117). Edellä mainitun esimerkin lisäksi virhepäättyvät esiintyvät esimerkiksi pienten lukujen lakina, ankkureina ja saatavuusvinoumina. Pienten lukujen laki ilmenee esimerkiksi siten, että liian pienestä otoksesta saadaan enemmän äärimmäisiä tuloksia kuin suuresta, mutta otoksen tulokset yleistetään liian suurempaan joukkoon huomioimatta sattuman vaikutusta (Kahneman 2012, 132).

Ankkuroitumisvaikutuksessa ilmeisen merkityksettömät luvut vaikuttavat ihmisten päätöksentekoon. Jos henkilöltä kysytään ”Kuoliko Gandhi 144-vuotiaana?”, hän tuskin uskoo Gandhin eläneen niin pitkään, sillä eihän kukaan ihminen ole saavuttanut noin korkeaa ikää. Ankkuroitumisvaikutus saa henkilön kuitenkin arvioimaan Gandhin eliniän paljon korkeammaksi kuin jos kysymys olisi ollut ”Kuoliko Gandhi 35-vuotiaana?”. Sen enempää luku 144 kuin 35 ei anna minkäänlaista hyödyllistä informaatiota Gandhin todellisesta eliniästä, mutta silti ne vaikuttavat systemaattisesti ihmisten arvioihin. Ilmiötä ei voi pitää rationaalisenä, mutta sen olemassaolo on osoitettu psykologisin testein. (Kahneman 2012, 141–142.)

Saatavuusvinouma syntyy, kun arvioidaan jonkin asian yleisyyttä tai painoarvoa sen perusteella, kuinka helposti siitä tulee esimerkkejä mieleen (Kahneman 2012, 153). Esimerkiksi omakohtaiset kokemukset, neutraalit, positiiviset tai jopa traumaattiset ovat hyvin ”mielemme saatavilla” ja vaikuttavat asenteisiimme voimakkaasti. Vastaavasti poikkeukselliset tai dramaattiset tapahtumat, kuten suuronnettomuudet tai julkkisten kohut saavat poikkeuksetta paljon tilaa mediassa, jolloin ahkera uutisoiminen aiheesta aiheuttaa saatavuusvinoumia, jossa tapahtumien yleisyys arvioidaan todellista suuremmaksi. (Kahneman 2012, 154.)

4.3 Laumasieluisuus

Ihmisten laumasieluisuus on hyvin tunnettu ilmiö, jossa ryhmässä olevat voivat saada helposti toisensa vakuuttuneiksi jostakin asiasta, vaikka ryhmän mielipide olisi väärä. Ilmiötä on havainnointu muun muassa testeillä, joissa on kysytty helppoja kysymyksiä, kuten pyydetty hahmottamaan yksinkertaisia kuvioita. Koehenkilön lisäksi testiin vastaamaan on istutettu tutkijan ennalta valitsema joukko antamaan tahallisesti väärää vastauksia. Koehenkilöiden huomattiin mukailevan ryhmän mielipidettä, ja aivojen magneettikuvausten perusteella näyttää siltä, ettei koehenkilön antama väärä vastaus suinkaan johtunut sosiaalisesta paineesta, vaan ryhmän mielipide vaikutti aidosti siihen, miten koehenkilö havainnoi maailmaa. (Malkiel 2011, 232–233.)

Kuluttajien laumasieluisuutta voidaan käyttää hyväksi esimerkiksi markkinoinnissa: aina ei keskitytä vain tuotteen laatuun ja ominaisuuksiin, vaan viestitään sen sijaan, kuinka suosittu se on muiden kuluttajien keskuudessa (Yle 2016). Sijoitusmaailmassa laumasieluisuus näkyy esimerkiksi talouskuplana (esim. 2000-luvun teknologiakupla), jotka saavat sijoittajat yliarvostamaan osakkeita muiden sijoittajien mukana. Laumasieluisuuteen sortuvat niin piensijoittajat kuin ammattimaiset rahastonhoitajatkin. (Malkiel 2011, 233–234.)

Kuten Nordean (2019) sijoittajatutkimus osoitti, erityisesti ihmisen sosiaalisella ympäristöllä on vaikutusta sijoituskynnykseen. Harrison Hong, Jeffrey Kubik ja Jeremy Stein puolestaan selvittivät tutkimuksellaan, että sosiaalisesti aktiiviset kotitaloudet sijoittivat merkittävästi todennäköisemmin kuin passiiviset. Laumasieluisuus saa sijoittajat ajoittamaan huonosti: kun osakkeiden kurssi on nousussa, siitä tulee yleinen puheenaihe, jota mediakin ruokkii. Silloin sijoittajat hyppäävät ”varman voittajan” kelkkaan, ostaen lisää saman yrityksen osakkeita, koska nousun odotetaan jatkuvan. Pian osakkeet saattavat osoittautua yliarvostetuiksi, mutta osakkeet myydään pois vasta kun niiden arvo on pohjalukemissa, pessimismin vallitessa. (Malkiel 2011, 244–245; Saario 2012, 214–215.)

4.4 Tappiokammo

Myöskään riskitilanteissa, joissa on mahdollisuus voittaa tai hävitä, ihmiset eivät toimi rationaalisesti ja tuottohakisesti edellä mainittujen ekonien tavoin. Tätä ilmiötä selittää Daniel Kahnemanin ja Amos Treviskyn tunnetuin panostus käyttäytymistaloustieteeseen: prospektiteoria. He selvittivät sen avulla muun muassa, että ihmiset kokevat rahallisen tappion 1,5–2,5 kertaa voimakkaampana kuin samansuuruisen voiton (Kahneman 2012, 324). Tämä taas näkyy sijoitusmaailmassa esimerkiksi dispositiovaikutuksena, jota käsitellään jäljempänä. (Malkiel 2011, 235–236.)

Prospektiteoria haastoi erilaisten uhkapeliskenaarioiden avulla vallalla olleen utiliteettiteorian. Utiliteettiteoriassa taloustieteilijä Harry Markowitz esitti, että ihmiset tekevät päätöksiä sen perusteella, miten valinnat vaikuttavat heidän varallisuuteensa (Kahneman 2012, 319; Malkiel 2011, 235). Prospektiteoriaa kehittäessään Kahneman ja Tversky sitä vastoin tutkivat, miten voitot ja tappiot vaikuttavat ihmisten riskinsietokykyyn ja valintojen tekemiseen. Kahnemanin (2012, 320) kirjasta lainattu esimerkki havainnollistaa ihmisten luontaista tappiokammosa:

Ongelma 1: Kumman valitset?

Voitat 900 dollaria varmasti TAI sinulla on 90% mahdollisuus voittaa 1000 dollaria.

Ongelma 2: Kumman valitset?

Menetät 900 dollaria varmasti TAI sinulla on 90% mahdollisuus menettää 1000 dollaria.

Useimmat ihmiset välttivät riskiä ja valitsivat varman 900 dollaria ongelmassa 1. Toisessa ongelmassa ihmiset päinvastoin tarttuivat riskiin, kun kyseessä olisi ollut varma 900 dollarin tappio tai pieni mahdollisuus välttää tappio. Summat ja todennäköisyydet ovat samoja, mutta ihmiset ovat taipuvaisia käyttäytymään eri tavoin, riippuen siitä onko kyseessä voitto tai tappio. (Kahneman 2012, 321.)

Kahneman ja Tversky osoittivat uhkapelitestieillään, ettei ihmisten tappiokammossa tapahtunut muutoksia, vaikka heille annettiin ilmaista rahaa jota hävitä, ja asetettiin samankaltainen valintatilanne, jossa on yhtäläiset todennäköisyydet voittaa tai hävitä, kuten edellisessä esimerkissä. Näin he osoittivat, ettei varallisuuden muutoksella ole vaikutusta ihmisten riskinottohalukkuuteen, vaan ihmiset yksinkertaisesti inhoavat häviämistä. (Kahneman 2012, 322.)

Ihmisten tappioiden välttely ilmenee arkielämässä myös omistusvaikutuksena, ja omistamansa hyödykkeen luopumisen tuskana: hyödykkeen omistaminen yleensä nostaa sen hintaa. Prospektiteorian mukaan halu hyödykkeen ostamiselle tai myymiselle riippuu viitepisteestä, eli siitä omistaako hyödykkeen vai ei. Hyvästä hyödykkeestä luopuminen on ikävämpää kuin samanlaisen hyödykkeen hankkiminen miellyttävää. (Kahneman 2012, 336–337.)

Ilmiötä on tutkittu kokeellisesti muun muassa kokeella, jossa puolelle koehenkilöistä annettiin käyttöarvoa omaava esine (tässä tapauksessa kahvimuki) ja puolet koehenkilöistä joutui käyttämään omaa rahaansa sen ostamiseen. Myyjät yrittivät myydä mukinsa keskimäärin kaksi kertaa kalliimmalla hinnalla, kuin ostajat siitä tarjosivat, mikä on lähellä tappion välttelyn kerrointa. Kauppojen määrä oli puolet pienempi kuin eräässä vastaavassa

testissä, joissa käytettiin käyttöesineen sijasta rahaketta, jolla oli vain vaihdannallista arvoa. (Kahneman 2012, 338–339.) Omistusvaikutus saattaa osittain selittää kirpputoreilla nähtäviä yllättävänkin korkeita myyntihintoja.

Dispositiovaikutuksen alainen sijoittaja on taipuvainen pitämään kiinni tappiollisista osakkeista ja myymään pois voitolliset. Tappiokammon takia arvoaan menettäneestä osakkeesta halutaan pitää kiinni, kunnes siitä tulee taas voitollinen, koska huonon osakkeen myytyä kirpaiseva tappio realisoituisi. Sama toimintamalli on myös hyvin nähtävissä asuntomarkkinoilla, jossa myyntihinnat eivät välttämättä laske vastaamaan lähellekään heikentyntä kysyntää esimerkiksi taantuman aikana. (Malkiel 2011, 237–238.) Tappiokammo tekee tappiolla myymisestä psykologisesti erittäin epämiellyttävää.

4.5 Asenteiden muodostuminen

Asenteita on yritetty hahmottaa niin tiedon, tunteiden kuin käyttäytymisenkin pohjalta. Usein asenteet määritellään näiden kolmen yhdistelmän, niin sanotun kolmikomponenttimallin avulla. Siinä tunteet eli affekti voidaan yksinkertaisemmillaan havaita joko myönteisinä tai kielteisinä asenteen kohdetta kohtaan. Tiedollinen komponentti eli kognitio esiintyy suhteena psykologisesti merkitsevien kohteiden, kuten esimerkiksi korkeakouluopiskelun ja tulevaisuuden ammatillisen menestyksen välillä. Käyttäytyminen puolestaan havaitaan asenteen mukaisena toimintana. Asenteiden kolmikomponenttimallin kritiikki kohdistuu muun muassa siihen arkiseen tosiasiaan, että ihmiset eivät aina toimi asenteidensa mukaisesti esimerkiksi sosiaalisen paineen takia. Jotkut tutkijat ovatkin korvanneet käyttäytymiskomponentin valmiutena, taipumuksena tai aikomuksena käyttäytyä asenteensa mukaisella tavalla. (Erwin 2005, 22–23.) Vaikka asenteen määritelmästä ei tiedeyhteisössä vallitsekaan täydellistä yhteisymmärrystä, kolmikomponenttimalli kuvaa hyvin sitä, miten monitasoisesta ilmiöstä on kyse, kun puhutaan asenteista.

Asenteiden syntymään vaikuttavat tekijät voidaan jakaa seitsemään osa-alueeseen: informaatiovaikutuksiin, suoraan kokemukseen, klassiseen ehdollistumiseen, väline-ehdollistumiseen, havainto-oppimiseen, sosiaaliseen vertailuun ja perinnöllisyyteen. (Erwin 2005, 53–54.) Seuraavaksi käydään läpi tarkemmin näitä tekijöitä.

Informaatiovaikutukset, jotka synnyttävät asenteita tapahtuvat niin henkilöiden välisen viestinnän kuin joukkotiedotusvälineidenkin välillä. On selvää, että niin ystävien ja perheen, kuin tuntemattomienkin välinen vuorovaikutus ja keskustelu vaikuttaa asenteiden muodostumiseen. Ihmiset kääntyvät usein toisten ihmisten puoleen saadakseen informaatio-

tiota ja muodostaakseen mielipiteitä. Erityisesti omiin aihealueisiinsa perehtyneet mielipidejohtajat ovat niitä, joilla on vaikutusta suuren joukon asenteisiin. Samoin on joukkotiedotusvälineillä, jotka saattavat yhtä lailla haastaa yleisön asenteita kuin vahvistaa niitä. (Erwin 2005, 32–34.)

Suorat kokemukset epäilemättä vaikuttavat asenteisiin, ja positiiviset kokemukset voivat helposti johtaa myönteisiin asenteisiin ja negatiiviset kielteisiin. Asia ei ole kuitenkaan yksiselitteinen, sillä jo pelkkä asenteen kohteen tuttuus voi johtaa myönteisten asenteiden muodostumiseen. Vaikutus on voimakkainta neutraalien ja huomaamattomien ärsykkeiden kohdalla. Toisaalta tuttuuden aiheuttama myönteinen asenne voi muuttua kielteiseksi kyllästymisen takia, ja jatkuva altistuminen jo alkujaan kielteiselle asialle saattaa vain lisätä kielteisyyttä. (Erwin 2005, 36–38.)

Klassinen ehdollistumisen, jonka ilmentymistä Pavlovin koirakoe lienee kuuluisin, toimii myös ihmisillä asenteiden synnyttäjänä. Ihmisellä ehdollistumisen kohteena voi olla kellon kilinän tai kokeentekijän sijaan toinen ihminen, ja ehdollistuneena reaktiona kuolan erityksen sijaan myönteinen arviointi. Tämä saattaa selittää, miksi ihmiset pitävät itsensä kaltaisista ihmisistä: he ehdollistuvat pitämään samanlaiset arvot omaavista henkilöistä, joiden arvot vahvistavat heidän omaa maailmankatsomustaan ja sitä kautta käsitystä heidän toimintansa realistisuutta ja tehokkuutta. (Erwin 2005, 40–41.)

Väline-ehdollistamisessa käyttäytymistä, ja sen kautta asenteita, vahvistetaan palkinnoilla. Palkinto voi myönteisen asian lisääminen tai kielteisen asian poistuminen. Esimerkiksi lapsilla karkeilla palkitseminen tai rangaistuksen (esim. kotiaresti) poistaminen luultavasti vahvistaa haluttua käytöstä ja asenteita, siten vähentäen ei-haluttua toimintaa. (Erwin 2005, 43.)

Havainto-oppimisessa asenteita ja käyttäytymistä opitaan jotakin mallia, esimerkiksi toista ihmistä havainnoimalla. Yksilö havainnoi tämän mallinsa (esim. vanhempansa) omia asenteita, käyttäytymistä ja niiden seurauksia. Havainto-oppimisessa yksilöön vaikutetaan informaation, motivaation ja vahvistamisen avulla. Yksilö voi motivoitua käyttäytymään samoin kuin havainnointinsa kohde, kun huomaa kyseisenlaisen käyttäytymisen ja asenteiden olevan ylipäättään mahdollisia. Havainnoitavalle kohteelle koituvat seuraukset voivat motivoida yksilöä niin myönteisesti ottamaan mallia, kuin kielteisesti välttämään havainnoitavan kaltaista käyttäytymistä. Uudet havainnot samanlaisista asioista vahvistavat yksilön omaa käyttäytymistä entisestään. Kolmatta havainto-oppimisen vaikutuskeinoa, informaatiovaikutusta käsiteltiin edellisellä sivulla. (Erwin 2005, 45.)

Vaikeus mitata asenteita objektiivisesti, toisin kuin vaikkapa pituutta, voi altistaa ihmisen sosiaaliselle vertailulle. Ihmisillä uskotaan olevan luontainen tarve arvioida asenteitaan muihin tietääkseen, ovatko hänen asenteensa tai toimintansa ”oikeanlaisia”. Erityisesti epävarmuuden hetkellä sosiaalinen vertailu on voimakasta. Tärkeät asenteet, kuten oikeudenmukaisuus ovat luonteeltaan yhteisöllisiä, mutta niiden mittaaminen objektiivisesti on hankalaa. Siksi yksilö hakee vertailun avulla yhteisöltä konsensusukseen perustuvaa tukea saadakseen vahvistuksen oman toimintansa ja asenteidensa tehokkuudesta. (Erwin 2005, 48–49.)

Viimeisenä asenteiden muodostajana on perinnöllisyys: kaksostutkimuksella on saatu näyttöä siitä, että ainakin osa asenteista periytyy enemmän tai vähemmän. Näin vaikuttaisi olevan erityisesti niiden asenteiden kohdalla, joissa on mukana vahvoja tunne-elementtejä, kuten uskonnollisuus. Myös ihmisillä yleisesti havaittu voimakas alttius pelätä esimerkiksi käärmeitä ja hämähäkkejä voi olla esi-isiltämme peritty kielteinen asenne, joka on ”koodattu” perimäämme. (Erwin 2005, 51–53.)

5 Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksen tavoitteena on vastata kysymykseen: ”Mitkä ovat abiturienttien asenteet sijoittamista kohtaan?”. Tämän päättämiskysymyksen ratkaisemiseksi tässä opinnäytetyön osiossa haetaan vastauksia myös neljään alaongelmaan: 1) Mitä mielikuvia abiturienteille syntyy sijoittamisesta? 2) Sijoittavatko abiturientit? 3) Millainen on abiturienttien suhtautuminen riskiin? 4) Pitäisikö abiturienttien mielestä koulujen talousopetusta lisätä? Tutkimuksen toteuttamista edesauttoi tutkimussuunnitelman laatiminen.

Tässä luvussa kuvataan opinnäytetyön tutkimusmenetelmiä ja havaintoaineiston hankintaa. Luvussa 6 esitellään tutkimustulokset aineiston esittämiseen soveltuvilla mittareilla. Luku 7 käsittää pohdinnan, jossa otetaan kantaa opinnäytetyön validiteettiin ja reliabiliteettiin, esitetään johtopäätökset ja jatkotutkimusehdotukset sekä arvioidaan lopuksi opinnäytetyöprosessia ja omaa oppimista.

Tutkimuksen kohteeksi valikoitui Uudellamaalla sijaitseva lukio X ja sen abiturientit. Tutkimuksen toteuttamiseksi tarvitsi hakea tutkimuslupaa kaupungin opetustoimelta, jossa lukio sijaitsee. Tutkimuslupa myönnettiin sillä edellytyksellä, että tutkimuksesta ei saa olla tunnistettavissa yksittäisiä oppilaita, kaupungin kasvatuksen ja opetuksen toimialan työntekijöitä, kouluja, eikä kaupunkia. Tämän takia opinnäytetyössä lukiota tai kaupunkia ei mainita nimeltä, eikä niistä paljasteta sellaisia tietoja, joista ne voivat olla tunnistettavissa.

5.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmään sisältyvät aineistonkeruu- ja analyysimenetelmät, joiden avulla tutkimusongelma ratkaistaan. Menetelmät jaetaan tyypillisesti joko laadulliseen (kvalitatiivinen) tai määrälliseen (kvantitatiivinen) tutkimusotteeseen. (Kananen 2015, 63.) Tutkimusotteen valinta riippuu tutkimusongelman luonteesta, sekä mahdollisista olemassa olevista teorioista, jotka selittävät ilmiötä (Kananen 2015, 66).

Tässä opinnäytetyössä tutkimusotteeksi on valittu kvantitatiivinen tutkimus. Menetelmää puoltaa se, että teorioita ja aiempaa tutkimusta niin sijoittamisesta kuin asenteiden muodostumisesta on ennestään olemassa. Luvussa 3 käsiteltiin muutamia sijoitusasenteisiin liittyviä tutkimuksia, luvuissa 2 ja 4 puolestaan tutkimusaiheeseen liittyviä teorioita. Ilmiön ja sitä selittävien teorioiden tunteminen mahdollistaa muuttujien mittaamisen ja tulosten yleistämisen perusjoukkoon eli populaatioon, jos menetelmät ovat oikeita. Yleistäminen edellyttää, että otoksen havaintoyksiköt edustavat ominaisuuksiltaan perusjoukon yksilöitä. (Kananen 2011, 17.)

Uudenmaan abiturientit ovat laaja perusjoukko tutkittavia. Koska kattavaa rekisteriä kaikista Uudellamaalla opiskelevista abiturienteista ei tähän tutkimukseen saatu, kyseessä ei ole todennäköisyysotanta, sillä kaikilla perusjoukon yksiköllä ei ole ollut yhtä suuri todennäköisyys tulla otokseen. Otokseen päätynyt lukio tehtiin oman harkinnan pohjalta, joten otantamenetelmä on harkinnanvarainen otanta tai näyte. Tällöin tulosten tulkitsemisessä on noudatettava varovaisuutta. (Holopainen & Pulkkinen 2013, 36; Kananen 2011, 69.)

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa mittarit ovat määrällisiä ja kerättyä aineistoa käsitellään tilastollisin menetelmin. Havaintoyksiköiden määrän on oltava riittävän suuri, jotta tulokset voidaan yleistää luotettavasti koskemaan perusjoukkoa. Määrällinen tutkimus tarvitsee määrällistä tietoa eli lukuja. Tyypillinen kvantitatiivisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmä on esimerkiksi kyselytutkimus, jonka kysymykset on johdettu tutkittavasta ilmiöstä. (Kananen 2011, 18.)

5.2 Kyselylomakkeen laatiminen

Tässä tutkimuksessa kyselylomake valikoitui käytettäväksi tiedonkeruumenetelmäksi. Valintaa puoltavat menetelmän vakiintuneisuus ja nopeus, sekä tarve saada tutkittavasta ilmiöstä määrällistä tietoa. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää abiturienttien asenteita, ja asenteiden mittaamiseen kyselytutkimus on yleisesti käytetty ja tehokas tiedonkeruumenetelmä.

Kyselytutkimuksessa vastaajat muodostavat otoksen tai näytteen perusjoukosta, jota halutaan tutkia. Kysely on standardoitu eli kysymykset esitetään kaikille vastaajille samalla tavalla. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 193.) Kyselytutkimuksella aineistoa voidaan kerätä laajasti, sisältäen suuren määrän vastaajia ja kysymyksiä. Aineisto pystytään käsittelemään nopeasti tallennettuun muotoon ja analysoida tilastollisin menetelmin. Kysely on myös yleensä edullinen toteuttaa ja kohtuullisen vähän aikaa vievä vastaajalle, verrattuna vaikkapa haastatteluun. (Hirsijärvi ym. 2009, 195.)

Lomakkeen laatimisessa ulkoasulla ja rakenteella on merkitystä: siisti lomake houkuttelee vastaamaan ja kysymysten asettelulla ja muuttujien numeroinnilla helpotetaan lomakkeiden tallennusvaihetta. Myös saatekirje on tärkeä osa kyselyä, jossa tutkittavaa motivoidaan vastaamaan, informoidaan tutkimuksen sisällöstä ja luottamuksellisuudesta, sekä kiitetään vastaamisesta. Liitteenä oleva kyselylomake (liite 1) sisältää saatekirjeen ja sen kysymykset on juoksevasti numeroitu taustamuuttujia (sukupuoli, työtilanne) lukuun ottamatta. (Hirsijärvi ym. 2009, 204; Kananen 2011, 44–46.)

Kysymykset tässä tutkimuksessa ovat strukturoituja monivalintakysymyksiä, koska niiden tallennus ja analysointi on vähemmän työlästä kuin avoimissa kysymyksissä. Strukturoidut kysymykset myös tekevät lomakkeen täyttämisen vastaajalle usein mieluisammaksi kuin tekstin tuottamisen tyhjälle paperille. Lomakkeessa on kuitenkin yksi puolistrukturoitu vastausvaihtoehto kysymyksessä 3, jossa muu, mikä? -vastausvaihtoehto pystyi täydentämään lyhyesti. Kysymyksiin vastattiin rastittamalla haluttu vastausvaihtoehto. (Hirsijärvi ym. 2009, 200–201.)

Tutkimustuloksiin vaikuttaa mittarin tarkkuus, eli se mittaako mittari tutkittavaa asiaa. Valtaosa tämän kyselytutkimuksen kysymyksistä noudattaa Likertin asteikkoa, koska se soveltuu erityisen hyvin asenteiden mittaamiseen. Tässä tapauksessa asteikko on tyypillisen 5-portaisen asteikon sijaan 6-portainen, jossa vastaaja voi valita myös vaihtoehdon ”en osaa sanoa”. Kyselyyn vastaajaa ei pidä pakottaa vastaamaan kysymykseen, muuten riskinä on tulosten vääristyminen, kun useampi abiturientti saattaisi vastata ”ei samaa eikä eri mieltä”, joka on neutraali arvo ja eri asia kuin ”en osaa sanoa”. Vaihtoehto ”en osaa sanoa” on sisällytetty tässä kyselyssä kaikkiin kysymyksiin vastaajan taustatietoja lukuun ottamatta. (Hirsijärvi ym. 2009, 200–203.)

Kysymyksissä on pyritty selkeään ja yleiskieliseen ilmaisuun välttämällä ammattisanastoa. Niissä on myös pyritty kysymään vain yhtä asiaa kerrallaan ja kysymykset on johdettu tutkimusongelmasta turhia kysymyksiä välttämällä. Kvantitatiivisen tutkimuksen vaatimusten mukaisesti kysymykset on laadittu mahdollisimman lyhyiksi ja vastaajan johdattelua vältetään. (Kananen 2015, 229–231; Holopainen & Pulkkinen 2013, 43.) Henkilöön liittyvät taustakysymykset on mahdollisen arkaluontoisuutensa takia sijoitettu lomakkeen loppuun. Muutenkin kysymyksenasettelussa on pyritty noudattamaan ”suppilotekniikkaa”, jossa vaikeimmat kysymykset on sijoitettu mahdollisuuksien mukaan viimeisiksi. (Holopainen & Pulkkinen 2013, 43; Kananen 2015, 254.)

Edellä mainittujen virhemahdollisuuksien ja epätarkkuustekijöiden paljastamiseksi kysely kannattaa esitestata (Kananen 2015, 254). Tämä kyselytutkimus testattiin viidellä henkilöllä ennen varsinaisen otoksen keräämistä. Esitestauksessa ei ilmennyt perusteita mittausten muokkaamiseen. Testauksessa saatiin kuitenkin tarkennettua kyselyn keskimääräistä vastausaikaa, minkä takia saatekirjeessä ilmoitettua kyselyn kestoa muokattiin. Lomakkeen vastausohjeeseen lisättiin myös huomautus kyselyn jatkumisesta kääntöpöydelle.

5.3 Tutkimusaineiston kerääminen

Kysely toteutettiin valitussa lukiossa 31.1–12.2.2020 välisenä aikana. Tutkimus toteutettiin ennen abiturienttien siirtymistä lukulomalle ylioppilaskirjoituksia varten 13.2.2020. Vastauksen kerääminen sijoittui koeviikon ja preliminäärikokeiden ajalle ja niitä jalkauduttiin keräämään yhdeksänä päivänä. Ajankohdan vuoksi abiturienteilla ei ollut enää varsinaisia oppitunteja, joiden aikana lomakkeet olisi voitu täyttää, joten ratkaisu oli kerätä vastauksia keskeisellä paikalla lukion kampuksella ohi kulkevilta oppilailta. Vastaajilta saatiin suullinen varmistus siitä, että he ovat abiturienteja. Täytetyt lomakkeet kerättiin uurnaan myöhemmää analysoimista varten, vastaajien anonymiteetti säilyttäen. Kysely päättyi toteuttamaan niin, ettei arkaluontoisia henkilötietoja kerätä ollenkaan, jotta kynnykselle saadaan pidettyä matalana. Kyselyyn vastanneet saivat palkkioksi vapaavalintaisen lakritsipatukan. Kyselylomakkeessa päättyi paperiversioon, koska sähköinen lomake arvioitiin riskisemmäksi vastausprosentin kannalta. Sähköisissä kyselytutkimuksissa vastauskato on tyypillisesti huomattavan suuri.

Vastauksia saatiin yhteensä 70 kappaletta, joista 68 soveltui tarkemmin analysoitavaksi. Kahdessa lomakkeessa toinen vastauspuoli oli jätetty kokonaan täyttämättä vastausohjeesta huolimatta, jossa kyselyn jatkuminen kääntöpuolelle oli ilmoitettu. Paikkausmenetelmien sijaan päättyi molempien lomakkeiden hylkäämiseen. Kysymyksessä 3, jossa kysyttiin mieluisinta sijoituskohdetta, oli poikkeuksellisen paljon havaintoyksiköitä, joissa valittiin useampi kuin yksi vaihtoehto vastausohjeen vastaisesti.

Käyttökelpoiset havaintoyksiköt numeroitiin tunnistettavuuden takia ja syötettiin Microsoft Exceliin analysoimista varten. Excel valikoitui analysointityökaluksi, koska se on helppokäyttöinen ja soveltuu haluttujen toimintojen suorittamiseen.

6 Tutkimustulokset

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen keskeiset tulokset. Tuloksia havainnollistetaan teollisin menetelmin kaavioiden ja taulukoiden avulla, jotka on luotu tutkimusaineiston pohjalta. Luku on jaettu neljään alalukuun, joissa tulokset analysoidaan omilla kategorioissaan: taustamuuttujat ja sijoituskäyttäytyminen, sijoituskohteet ja niihin liittyvät asenteet, mielikuvat sijoittamisesta ja talousopetuksen tarpeesta sekä suhtautuminen riskiin.

Analysointimenetelminä on käytetty suoria prosenttijakaumia, ristiintaulukointia, painotettua keskiarvoa sekä keskihajontaa. Havaintoyksiköiden lukumäärä jokaista kysymystä kohden ilmenee taulukosta ja kuviosta joko kappalemääränä tai n-lukuna. Havaintoyksiköiden määrissä on eroja kysymysten välillä, koska osa niistä on täytetty puutteellisesti, niihin on vastattu väärin tai henkilö on kieltäytynyt vastaamasta (mielipidekysymysten ”en osaa sanoa”).

Prosenttijakaumista selviää, kuinka suuri osuus vastanneista on päätenyt kuhunkin vaihtoehtoon. Ristiintaulukoinnilla on havainnollistettu sukupuolten välisiä vastuseroja. Painotettua keskiarvoa on käytetty yhdessä keskihajonnan kanssa. Pelkän keskiarvon mittaamiseen sisältyy se ongelma, että sama keskiarvo voidaan saada erilaisista jakaumista (Kananen 2011, 100). Tämän vuoksi keskihajontaa on käytetty sen ilmaisemiseen, kuinka kauas havaintoarvot keskimäärin sijoittuvat keskiarvosta. Keskiarvot soveltuvat hyvin Likertin asteikon muuttujien analysoimiseen, koska mielipideasteikossa arvojen 1–5 välinen etäisyys toisiinsa on yhtä suuri.

6.1 Taustamuuttujat ja sijoituskäyttäytyminen

Taustamuuttujat (sukupuoli, työtilanne) löytyvät kyselylomakkeen (liite 1) lopusta, mutta niitä käsitellään tulosten alkuvaiheessa selkeämmän yleiskuvan antamiseksi.

Taulukko 1. Vastaajien sukupuoli

Sukupuoli	Lukumäärä	Prosenttia
Nainen	44	65 %
Mies	24	35 %
Kaikki yhteensä	68	100 %

Kyselyyn vastanneista 65 prosenttia (44 kappaletta) oli naisia ja 35 prosenttia (24 kappaletta) miehiä. Lukiossa opiskelee silmämääräisesti arvioituna enemmän naisia kuin miehiä, mikä näkyy myös vastaajien sukupuolten jakaumasta (taulukko 1). Yhteensä vastauksia saatiin 68 kappaletta.

Taulukko 2. Vastaajien työtilanne

Työtilanne	Lukumäärä	Prosenttia
Kokoaikainen	0	0 %
Osa-aikainen	37	54 %
Kausityö	11	16 %
Ei töissä	20	29 %
Kaikki yhteensä	68	100,00 %

Yli puolet (54 %) taulukon 2 vastaajista ilmoitti työskentelevänsä osa-aikaisesti. Kausityötä, esimerkiksi kesätöitä tekeviä oli 16 prosenttia vastaajista. Lähes kolmasosa (29 %) ei tee töitä opiskelun ohella. Varmuuden vuoksi lomakkeessa oli vastausvaihtoehto myös kokoaikaiselle työsuhteelle, mutta yksikään vastaaja ei valinnut tätä vaihtoehtoa. Se ei ollut yllättävää, sillä täysipäiväisen lukio-opiskelun ja kokoaikaisen työsuhteen yhteen sovittaminen on oletettavasti melko hankalaa.

Taulukko 3. Vastaajien sukupuoli ja sijoittaminen

Ristiintaulukointi kys. 1	Sukupuoli ja sijoittaminen		
	Nainen	Mies	Kaikki yhteensä
Onko sinulla sijoituksia?	44 kpl	24 kpl	68 kpl
Kyllä	32 %	33 %	32 %
Ei	68 %	67 %	68 %
En osaa sanoa	0 %	0 %	0 %
Kaikki yhteensä	100 %	100 %	100 %

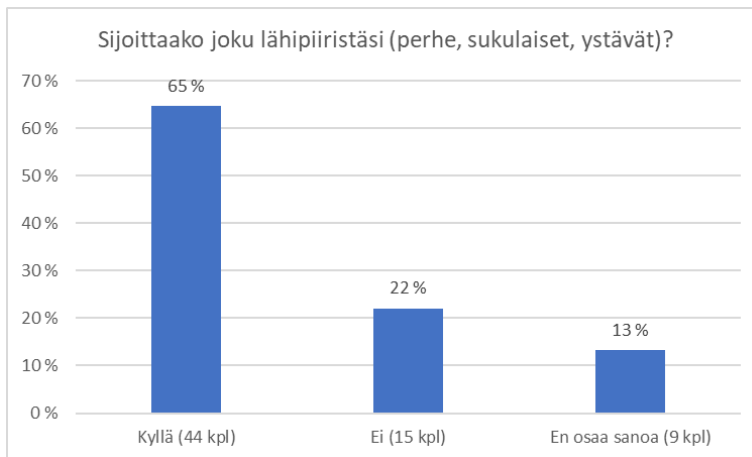
Lomakkeen ensimmäisessä kysymyksessä abiturienteilta tiedusteltiin, onko heillä omia sijoituksia: kysymys kuului ”Onko sinulla sijoituksia (osakkeita, rahasto-osuuksia, omistuskilinteistöjä, metsää yms.)?”. Kysymystä tarkennettiin, jotta esimerkiksi tilisäästämistä ei tulkittaisi tässä yhteydessä sijoittamiseksi. Sukupuoli- ja kysymysmuuttujat ristiintaulukoitiin (taulukko 3), jotta voidaan havainnoida, esiintyykö muuttujien välillä riippuvuussuhdetta.

Taulukon 3 perusteella sukupuoli ei näytä vaikuttavan abiturienttien sijoitusomistuksiin, vaan jakaumat ovat hyvin samankaltaiset keskenään. Myös se, että noin kolmasosa (32 ja 33 %) ilmoitti omistavansa sijoituksia, oli yllättävää, kun kyseessä ovat abiturientit. Myös vaihtoehtoa ”en osaa sanoa” tarjottiin varmuuden vuoksi, vaikka oli odotettavissa, ettei siihen välttämättä saada yhtäkään vastausta.

Taulukko 4. Vastaajien työtilanne ja sijoittaminen

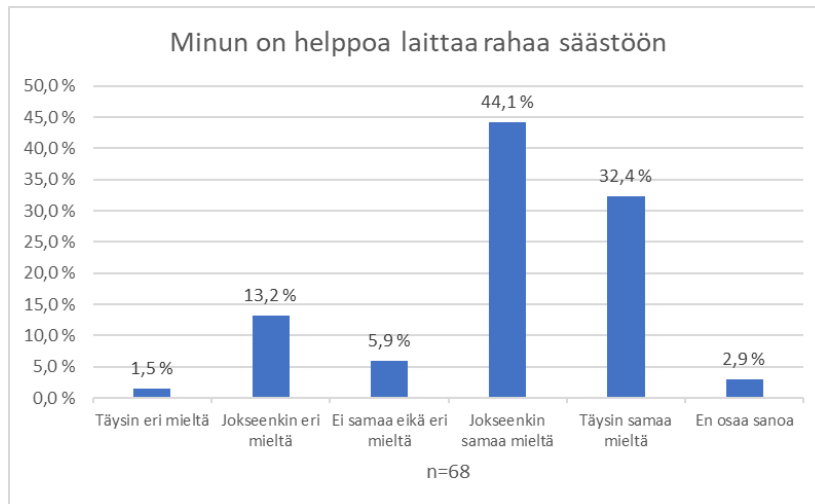
Ristiintaulukointi kys. 1 Työtilanne ja sijoittaminen					
Onko sinulla sijoituksia?	Kokoaikainen 0 kpl	Osa-aikainen 37 kpl	Kausityö 11 kpl	Ei töissä 20 kpl	Kaikki yhteensä 68 kpl
Kyllä	0 %	35 %	18 %	35 %	32 %
Ei	0 %	65 %	82 %	65 %	68 %
En osaa sanoa	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Kaikki yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Taulukon 4 havaintoaineiston perusteella työtilanne näyttää vaikuttavan sukupuolta enemmän sijoitusomistusten yleisyyteen. Mielenkiintoista on, että osa-aikaisessa työsuhteessa olevien ja ei töissä käyvien abiturienttien jakaumat ovat lähes identtiset (esitystavan takia desimaalien erot jäävät pois näkyvistä). Kausityötä, kuten kesätyötä tekevillä sijoituksia oli vähiten. Etenkin kausityötä tekevien vastausten otoskoko jäi pieneksi, mikä saattaa selittää eroja. Abiturienttien kohdalla on syytä ottaa myös huomioon, että heidän vanhempansa saattavat sijoittaa lastensa puolesta.

Kuvio 1. Vastaajien lähipiirin sijoittaminen

Kuviosta 1 selviää kysymyksen 2 vastausten jakauma, eli tunteeo vastaaja lähipiiristään ketään sijoittajaa. Kuten luvussa 2 todettiin, vanhempien esimerkki ja puhuminen raha-asioista avoimesti korreloi heidän lastensa sijoittamisen kanssa. Reilusti yli puolet (65 %) vastaajista tuntee lähipiiristään ainakin yhden sijoittajan, mikä saattaa kannustaa heitäkin ryhtymään sijoittajiksi. Vastaajista 22 prosenttia ei tuntenut lähipiiristään sijoittajia. Kohtalaisen suuri osuus vastasi ”En osaa sanoa”, yhteensä 13 prosenttia. Tämä voi selittyä sillä, että joissain perheissä raha-asioista ei keskustella avoimesti, joten läheisen sijoittamisesta tai sijoittamattomuudesta ei synny varmuutta.

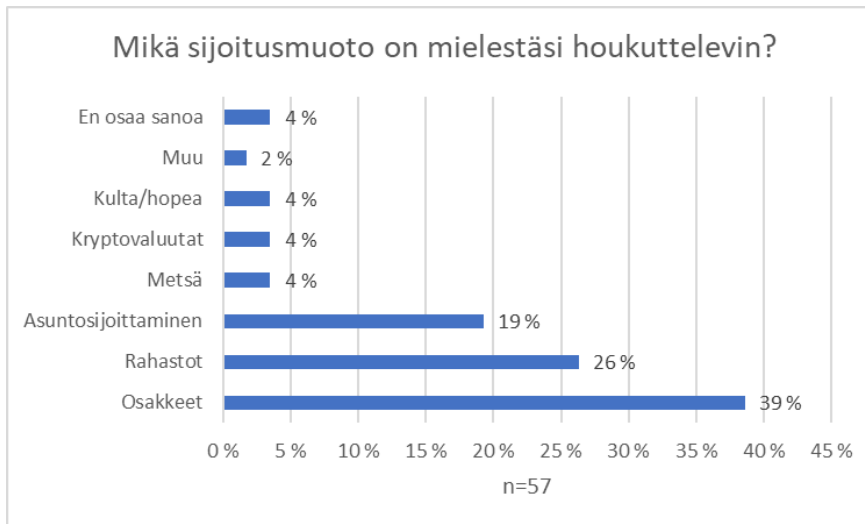
Kuvio 2. Vastaajien säästäminen prosenttijakauma

Sijoittaminen edellyttää, että sijoittajalla on käytössään rahaa, jota sijoittaa. Siten säästäminen linkittyy vahvasti sijoittamiseen ja sitä tiedusteltiin abiturienteilta kysymyksessä 4b (kuvio 2). Kysymyksen väite kuului ”minun on helppoa laittaa rahaa säästöön”. Kyselyyn vastanneista jopa lähes neljä viidestä oli väittämän kanssa joko täysin tai jokseenkin samaa mieltä. Vain 14,7 prosenttia vastaajista oli eri mieltä väittämän kanssa.

Tulosten perusteella abiturientit vaikuttavat luottavaisilta omiin kykyihinsä säästää, mikä parantaa huomattavasti heidän edellytyksiään sijoittaa. Tarkkojen säästösummien kysyminen ei olisi ollut tarkoituksenmukaista, sillä abiturientit ovat sosioekonomisen asemansa osalta melko homogeeninen ryhmä, jossa tulot eivät vielä mahdollista suurien sijoitussummien tallettamista. Tutkimusongelmaan katsottiin parhaiten saatavan vastaus selvittämällä abiturientin omaa arvioita säästäminen helppoudesta tai vaikeudesta.

6.2 Sijoituskohteet ja niihin liittyvät asenteet

Alaluvussa 6.2 analysoidaan kysymyksiä, joilla on mitattu abiturienttien asenteita eri sijoituskohteita ja niiden ominaisuuksia kohtaan. Alaluku käsittää lomakkeesta kysymyksien 3 sekä mielipideasteikon kysymysten 4e, 4f ja 4h analyysit.

Kuvio 3. Vastaajien suosimat sijoituskohteet

Kysymys 3 koski abiturienttien mielestä houkuttelevimpia sijoituskohteita. Suosituin kohde kuvion 3 mukaan olivat osakkeet (39 %). Alle kolmasosa (26 %) näki rahastot houkuttelevimpana. Kolmanneksi eniten vastauksia sai asuntosijoittaminen, jota suosi lähes viidesosa (19 %) vastaajista. Metsää, kryptovaluuttoja, kulta ja hopeaa sekä ”En osaa sanoa”-vastanneita oli identtinen määrä, kutakin sijoitusmuotoa houkuttelevimpana piti noin 4 prosenttia vastanneista. Muu, mikä -vaihtoehdon valitsi vain yksi vastaaja, jonka mielestä houkuttelevin sijoitusmuoto oli taide.

Kysymyksessä 3 tulee huomioida muita kysymyksiä suurempi vastauskato (vain 57 kappaletta analysoitavia vastauksia). Useissa lomakkeissa oli valittu useampi kuin yksi vastausvaihtoehto, jolloin houkuttelevimman sijoitusmuodon päättely väärin täytetyistä lomakkeista oli mahdotonta. Ratkaisuna päädyttiin poistamaan kysymyksen 3 vastausten analyysistä havaintoyksiköt, joissa sijoitusmuotoja valittiin useampi kuin yksi.

Taulukko 5. Mielpidevastausten 4e, 4f ja 4h painotettu keskiarvo, keskihajonta ja ristiintaulukointi sukupuolen mukaan

Ristiintaulukointi/painotettu keskiarvo ja keskihajonta kysymykset 4e, 4f ja 4h 1 (täysin eri mieltä) ... 5 (täysin samaa mieltä)					
	Nainen	Mies	Kaikki	Keskihajonta	n
Eettisyys	3,95	3,29	3,71	1,02	66
Monipuolisuus	4,06	4,24	4,13	0,94	56
Kryptovaluutat	2,57	2,83	2,67	1,08	58

Mielpideasteikon kysymykset 4e, 4f ja 4h käsittelivät sijoituskohteisiin liittyviä asenteita ja mielikuvia. Kysymyksissä esitettiin väittämiä, joita vastaajat arvioivat Likertin 5-portaisella

asteikolla (täysin eri mieltä, jokseenkin eri mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, jokseenkin samaa mieltä, täysin samaa mieltä), jossa 5 edustaa myönteisintä kantaa ja 1 kielteisintä.

Asteikon ulkopuolelle sijoitettiin vaihtoehto ”en osaa sanoa”, jotta kannastaan epätietoiset tai vastaamaan haluttomat eivät valitsisi asteikon neutraalia vaihtoehtoa 3 (ei samaa eikä eri mieltä). Koska ”en osaa sanoa” on asteikon ulkopuolinen vaihtoehto, ei sitä arvoa saaneita vastauksia ole käytetty painotetun keskiarvon eikä keskihajonnan laskemiseen.

Taulukon 5 väittämä 4e kuului: ”sijoituskohteeni on oltava eettinen”. Tulosten perusteella sijoituskohteen eettisyydellä näyttäisi olevan naisille selvästi miehiä suurempi merkitys. Kyselyn suurimmat erot sukupuolten välillä nousivat juuri tässä kysymyksessä naisten painotetun keskiarvon ollessa 3,95, kun miehillä se oli 3,29. Kuten luvussa 2 todettiin, vastuullinen sijoittaminen on tärkeää erityisesti nuorten ja naisten ryhmissä. Opinnäytetyön havainnot vaikuttavat vahvistavan tätä käsitystä.

Sijoittamalla pyritään usein ensisijaisesti turvaamaan tai kasvattamaan omaisuutta, mutta siihen liittyvät eettiset kysymykset ovat viime vuosina nousseet voimakkaasti esille. Sijoituskohteista varsinkin vastuullinen sijoittaminen (esimerkiksi vastuulliset sijoitusrahastot) rakentuu vahvasti ihmisten arvojen ja asenteiden ympärille, joten abiturienttien kantoja tähän kysymykseen oli hyvä mitata.

Abiturienteilta haluttiin tiedustella myös heidän mielipidettään sijoitustuotteiden monipuolisuudesta (taulukko 5) 4f:n väittämällä: ”sijoitustuotteiden valikoima on monipuolinen”. Selvä enemmistö (ka = 4,13) piti sijoitustuotteiden valikoimaa monipuolisena. Sijoitusvaihtoehtojen monipuolisuuden ymmärtäminen voi auttaa potentiaalista sijoittajaa löytämään itselleen sopivan vaihtoehdon, jos perinteinen osakesijoittaminen tai rahastot eivät tunnu itselle houkuttelevilta. Sukupuolten välillä tuloksissa ei ilmennyt merkittäviä eroja.

Kysymys 4h (taulukko 5) mittasi asenteita väittämään: ”Voisin sijoittaa kryptovaluuttoihin (esim. Bitcoin)”. Kyseinen väittämä mittaa suhtautumista tiettyyn sijoituskohteeseen, mutta se saattaa myös kertoa jotain henkilön suhtautumisesta riskiin, sillä kryptovaluutat mielletään yleisesti epävakaisiksi sijoitusinstrumenteiksi.

Painotetun keskiarvon (2,67) perusteella abiturienttien suhtautuminen jää jonkin verran neutraalin arvon (3) alapuolelle. Kryptovaluutat eivät siis nouse suureen suosioon abiturienttien keskuudessa, vaikka kyseessä on uudehko ja tietotekninen sijoitusmuoto.

6.3 Mielikuvat sijoittamisesta ja talousopetuksen tarpeesta

Alaluku 6.3 käsittää abiturienttien mielikuvia sijoittamisesta ja mielipidettä siitä, tarvitseeko talousopetusta Suomen kouluissa lisätä. Luku kattaa mielipideasteikon kysymysten 4a, 4c, 4d, 4j, 4k sekä 4l analyysit.

Taulukko 6. Mielipidevastausten 4a, 4c ja 4d painotettu keskiarvo, keskihajonta ja ristiintaulukointi sukupuolen mukaan

Ristiintaulukointi/painotettu keskiarvo ja keskihajonta kysymykset 4a, 4c ja 4d 1 (täysin eri mieltä) ... 5 (täysin samaa mieltä)					
Sijoittaminen on...	Nainen	Mies	Kaikki	Keskihajonta	n
Kannattavaa	4,30	4,50	4,37	0,71	68
Helppoa	3,23	3,35	3,27	0,88	63
Varakkaita varten	2,00	2,42	2,15	1,14	68

Abiturienttien mielikuvia sijoittamisesta tiedusteltiin erilaisten väittämien avulla. Taulukon 6 kohdissa 4a, 4c ja 4d haluttiin saada vastaus siihen, pitävätkö abiturientit sijoittamista kannattavana ja helppona, sekä siihen pidetäänkö sijoittamista lähinnä varakkaille sopivana toimintana.

Huomattavan moni vastaajista piti sijoittamista kannattavana, vastausten painotetun keskiarvon ollessa 4,37. Keskihajonta oli varsin pieni (0,71), mikä kertoo vastausten yhdenmukaisuudesta. Abiturienttien voidaan siis päätellä suhtautuvan sijoittamiseen myönteisenä keinona kasvattaa varallisuutta. Sijoittamista helppona pitävien vastausten painotettu keskiarvo oli 3,27, mikä on varovaisen myönteinen kanta väitettä kohtaan. Sijoittamista ilmeisesti pidetään vastaajien mukaan kannattavana, muttei välttämättä kovin helppona.

Kenties kyselyn provosoivin väittämä pyrki selvittämään, onko sijoittaminen abiturienttien mielestä ”rikkaiden hupia” vai ”kansankapitalismia”. Väittämä ”sijoittaminen on varakkaita varten” sai painotetuksi keskiarvoksi 2,15, jota voi pitää hyvin matalana. Naisten kanta väittämään oli miehiä kielteisempi. Vaikuttaisi siltä, etteivät abiturientit katso varakkuuden olevan minkäänlainen edellytys sijoittamiselle, mikä on positiivista. Mainittakoon että tutkittu lukio X ei ole maineeltaan niin sanottu eliittilukio, jonka opiskelijoiden sosioekonominen asema olisi heidän vanhempiansa ansiosta korkea, vaan lukio sijoittunee enemmän keskikastiin tällä saralla.

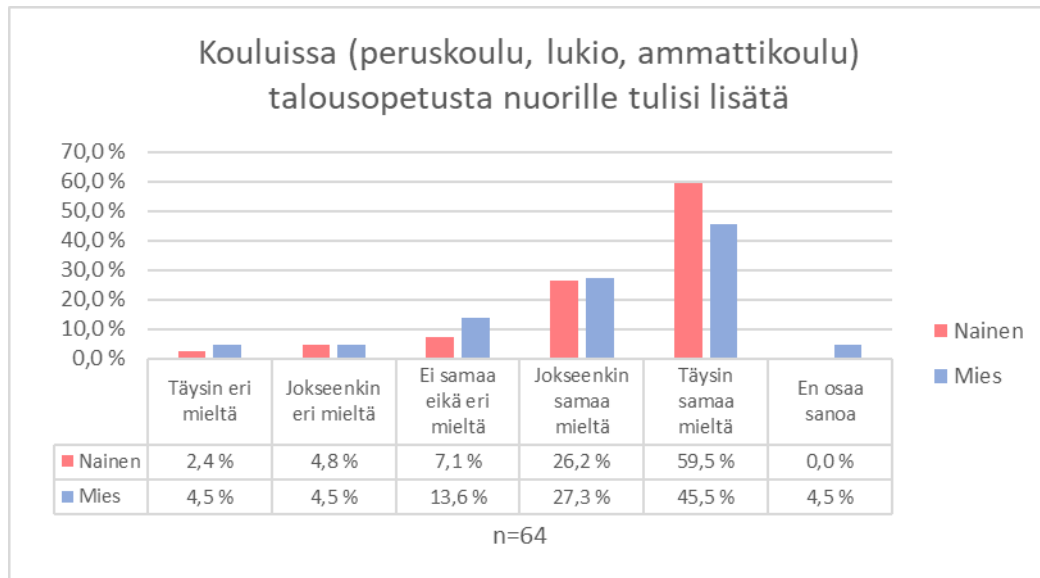
Taulukko 7. Mieli-pidevastausten 4j ja 4k painotettu keskiarvo, keskihajonta ja ristiintaulukointi sukupuolen mukaan

Ristiintaulukointi/painotettu keskiarvo ja keskihajonta kysymykset 4j ja 4k 1 (täysin eri mieltä) ... 5 (täysin samaa mieltä)					
Sijoittamisessa menestyy...	Nainen	Mies	Kaikki	Keskihajonta	n
Tekemällä kuten muut	2,82	2,95	2,87	0,93	54
Aktiivisella kaupankäynnillä	3,56	3,68	3,60	1,04	53

Taulukon 7 väittämissä 4j ja 4k esitettiin väitteitä, kuinka sijoittamisessa menestytään. Väittämä ”sijoittamisessa menestyy tekemällä kuten muutkin” mittaa paitsi mielikuvia sijoittamisessa menestymisestä, myös jossain määrin laumasieluisuutta. Luvussa 4 käsitellyn käyttäytymistaloustieteen mukaan laumasieluisuus on yksi sijoittamiseen vaikuttavista irrationaalisista päätöksentekomalleista, joita valtavirtainen talusteoria ei huomioi. Koska tämä opinnäytetyö käsittelee asenteita, joiden taustalla vaikuttavat myös psykologiset ilmiöt, soveltui väittämä hyvin kyselylomakkeen kysymykseksi.

Painotetun keskiarvon 2,87 perusteella abiturienttien kanta väittämään oli kielteinen, kuitenkin lähellä neutraalia. Väittämä on kuitenkin monitulkintainen ja siinä on riskinä se, että vastaajat tulkitsevat sitä hyvin eri tavoin. Siksi vastauksista voi vetää vain varovaisia johtopäätöksiä.

Väittämä 4k kuului: ”sijoittamisessa menestyy käymällä aktiivisesti kauppaa”. Painotettu keskiarvo oli 3,60 eli abiturientit kokivat aktiivisen kaupankäynnin auttavan sijoittamisessa menestymiseen. Tosiasiassa aktiivisesti kauppaa käyvä sijoittaja menestyy keskimäärin huonommin kuin harvemmin osakkeitaan myyvä sijoittaja. Usein toistuva osakkeiden ostaminen aiheuttaa ylimääräisiä transaktiokustannuksia ja syö tuottoa, samoin niiden myymisestä seuraava verotaakka. Osta ja pidä -strategia on usein taloudellisempi kuin hektinen osto- ja myyntikierre, jonka mielikuva näyttäisi elävän abiturienttien keskuudessa vahvana.

Kuvio 4. Talousopetuksen lisäämisen kannatus kouluissa sukupuolen mukaan

Viime aikojen julkinen keskustelu koulujen talousopetuksen riittävydestä, ja jopa erillisen taloustieto -nimisen oppiaineen vaatiminen opetussuunnitelmaan kansalaisaloitteen avulla johtivat tiedustelemaan abiturienttien kantaa asiaan kysymyksen 4I (kuvio 4) avulla. Ylivoimainen enemmistö sekä naisista että miehistä suhtautuu myönteisesti talousopetuksen lisäämiseen peruskouluissa, lukiossa ja ammattikoulussa.

Naisten ryhmässä väittämän kanssa oli täysin (59,5 %) tai jokseenkin (26,2 %) samaa mieltä suurempi osuus kuin muissa vaihtoehdoissa yhteensä (täysin eri mieltä, jokseenkin eri mieltä, ei samaa eikä eri mieltä ja en osaa sanoa, yhteensä 14,3 %). Miehistä positiivisesti väittämään suhtautui noin 73 prosenttia, kun naisista sama luku oli noin 86 prosenttia.

Kuvion 4 tietojen valossa näyttää ilmeiseltä, että suuri enemmistö abiturienteista toivoo talousopetuksen lisäämistä kouluissa. Siitä, pitäisikö kouluihin luoda täysin erillinen uusi oppiaine, joka keskittyy talousopetukseen, ei voida tehdä johtopäätöksiä. Abiturientit vaikuttavat pitävän hyödyllisenä paitsi sijoittamista itsessään, myös siihen liittyvien taloustaitojen oppimista kouluissa.

6.4 Suhtautuminen riskiin

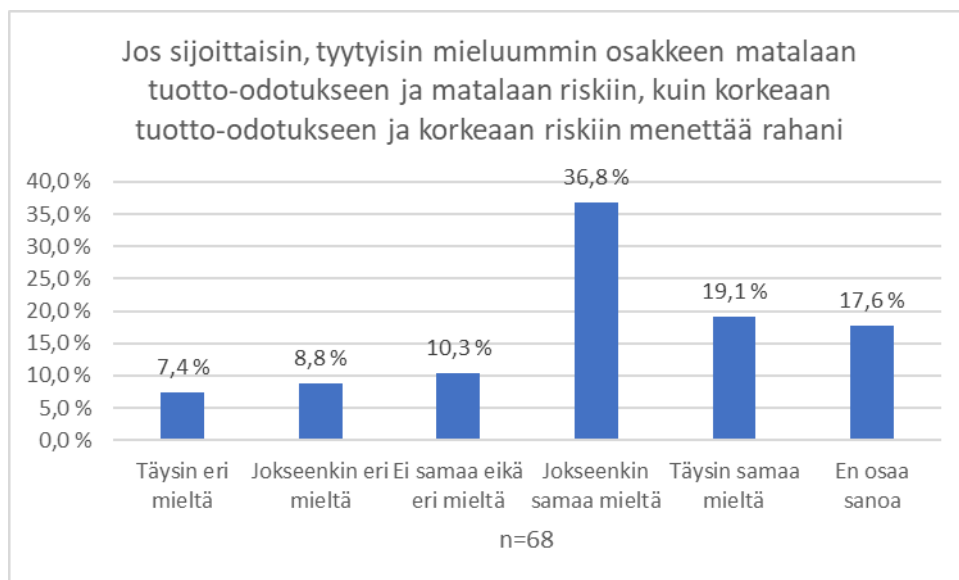
Alaluku 6.4 käsittelee abiturienttien suhtautumista sijoittamisen riskeihin ja sijoittajan virheisiin käyttäytymistaloustieteen näkökulmasta. Luku kattaa mielipideasteikon kysymysten 4g, 4i ja 4m sekä kysymysten 5, 6, 7 ja 8 analyysit.

Taulukko 8. Mieliädevastausten 4g ja 4i painotettu keskiarvo, keskihajonta ja ristiintaulukointi sukupuolen mukaan

Ristiintaulukointi/painotettu keskiarvo ja keskihajonta kysymykset 4g ja 4i 1 (täysin eri mieltä) ... 5 (täysin samaa mieltä)					
Väittämä:	Nainen	Mies	Kaikki	Keskihajonta	n
Sijoittaminen on riskialtista	3,68	3,67	3,68	0,85	68
Olen keskivertoihmistä enemmän riskinottaja	3,08	3,26	3,19	1,07	62

Taulukon 8 väittämällä ”sijoittaminen on riskialtista” oli tarkoitus tutkia, tunnistavatko abiturientit sijoittamiseen liittyvän riskejä. Painotetun keskiarvon 3,68 perusteella selvä enemmistö abiturienteista on jossain määrin väittämän kanssa yhtä mieltä. Vaikka sijoittamisesta voi olla paljonkin hyötyä, opiskelijat eivät näytä uskovan sijoittamisessa varmoihin voittoihin.

Vastaajan omaa arviota omasta riskinotostaan haluttiin tiedustella (taulukko 8), koska sillä voi olla suuri merkitys henkilön sijoituskäyttäytymiseen ja siihen, uskaltaako sijoittamista edes aloittaa. Hieman yli puolet vastaajista näyttäisivät arvioivan itsensä keskivertoa enemmän riskinottajaksi, painotettu keskiarvo oli 3,19. Miehet näyttävät olevan tulosten mukaan mielestään enemmän (ka=3,26) valmiita ottamaan riskejä kuin naiset (ka=3,08).

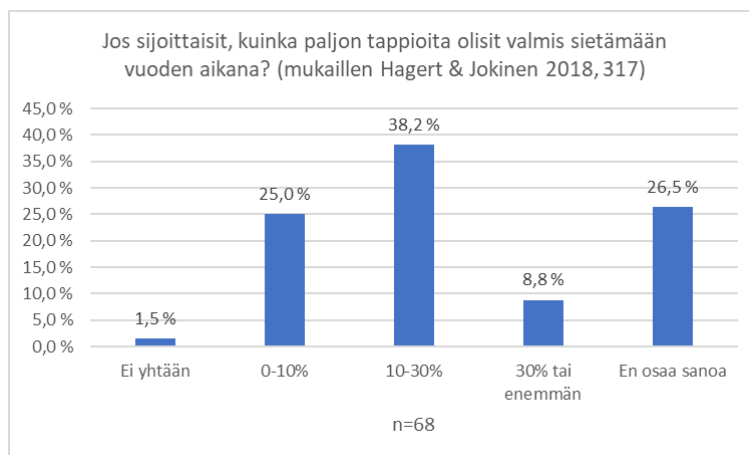
Kuvio 5. Matalariskisen ja matalan tuotto-odotuksen sijoituksen suosio verrattuna korkean tuotto-odotuksen ja korkean riskin sijoitukseen

Kuvio 5 perustuu väittämästä 4m saatuun aineistoon. Abiturienttien suhtautumista riskiin haluttiin arvioida väittämällä, jossa asetetaan vastakkain turvallisempi ja riskisempi sijo-

tuskohde. Turvallisemman sijoituskohteen tuotto-odotus on matalampi kuin korkeariskisemmän. Väittämän lähtöoletus on, että abiturientti valitsee matalamman riskin ja tuoton, ja hänen tulee arvioida väitteen paikkansapitävyyttä Likertin asteikolla.

Kuten kuviosta ilmenee, abiturientit valitsisivat mieluummin matalan riskin ja matalan tuotto-odotuksen, kuin korkean riskin ja korkean tuotto-odotuksen. Jopa 36,8 prosenttia vastaajista oli jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa. Tulokset ovat mielenkiintoisia, sillä taulukon 8 mukaan opiskelijat arvioivat itsensä keskimääräistä enemmän riskinottajaksi. Ristiriitaisesti selvä enemmistö vastaajista kuitenkin valitsee vähempiriskisen sijoituksen. Kuvion 5 väittämän kanssa täysin tai jokseenkin eri mieltä oli vain yli 16 prosenttia vastaajista.

Tuloksissa on kiinnitettävä huomiota suureen epätietoisten vastaajien määrään, sillä lähes viidesosa (17,6 %) ei ottanut kantaa väitteeseen. Myöskään vastaajan arvion itsestään muita suurempana riskinottajana ei voida olettaa suoraan korreloivan korkeariskisemmän sijoitustuotteen valinnan kanssa. Väittäjä 4i oli monitulkintainen ja ihmiset voivat arvioida eri kriteerein, mikä on heidän mielestään riskialtista käyttäytymistä.

Kuvio 6. Vastaajien tappioidensietokyky vuoden aikana, prosenttijakauma

Kyselylomakkeen kysymykset 5–7 on mukaillen johdettu Hagertin ja Jokisen (2018) kirjasta Kortinvartija: opas itsenäiseen talouselämään. Kirja on erityisesti nuorille suunnattu opas oman talouden hallinnan parantamiseen. Kirja sisältää tekstikappaleiden välissä pohdintatehtäviä lukijalle, joissa arvioidaan muun muassa omaa riskinsietokykyä. Koska kirjan tehtävät mittaavat riskinottoa sijoittamisessa ja ovat suunnattu nuorille, osa niistä soveltui hyvin kysymyksiin 5, 6 ja 7. Myös se, että samat kysymykset on esitetty tietokirjassa, vahvistaa niiden uskottavuutta. Kirjan kysymyksistä poiketen, opinnäytetyön kyselylomakkeen kysymyksiin on lisätty vastausvaihtoehto ”en osaa sanoa”.

Kuviosta 6 ilmenee vastaajien tappionsietokyky vuoden aikana, jos he olisivat sijoittajia. Kyky sietää tappioita on olennaisesti sijoittamiseen liittyvä ominaisuus. Vastausten mukaan siedettävä tappioiden raja on jossain 10 ja 30 prosentin välissä (38,2 %). Vain vajaa kymmenesosa (8,8 %) vastaajista ilmoitti sietävänsä tappioita vuoden aikana 30 prosenttia tai enemmän. Vastaajia, jotka eivät olleet valmiita kärsimään ollenkaan tappioita, oli vähäiset 1,5 prosenttia. Epävarmojen vastausten osuus oli korkea: yli neljännes (26,5 %) vastaajista ei ottanut kysymykseen kantaa.

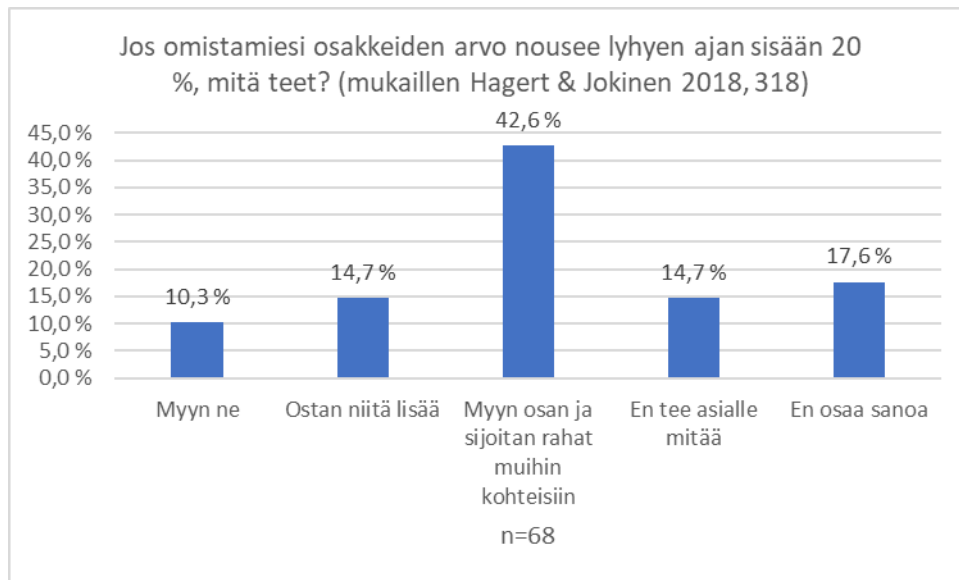
Kuvio 7. Vastaajien tappioidensietokyky sijoituksen arvon laskiessa 20 prosenttia, prosenttijakauma

Myös kysymys 6 (kuvio 7) mittasi vastaajien tappionsietokykyä, tällä kertaa tiedustellen vastaajien toimintatapaa tilanteessa, jossa sijoitusten arvo laskee lyhyen ajan sisään 20 prosenttia. Yli kolmasosa (35,3 %) vastaajista toimisi tilanteessa myymällä pois eniten laskeneita osakkeita ja rahastoja, ja pohtisi arvoa kasvattaneiden kohteiden ostamista.

Vain 2,9 prosenttia vastaajista myisi pois kaiken välttääkseen lisätappiot. Sen sijaan lähes viidesosa (19,1 %) ostaisi lisää arvoa laskeneita osakkeita ja rahastoja. Noin kymmenesosa (10,3 %) ei tekisi tilanteessa mitään. Huomionarvoista on jälleen suuri epätietoisien vastaajien osuus, 32,4 prosenttia.

Kuvion 7 skenaariossa ei ole olemassa absoluuttisen oikeaa toimintatapaa, koska sijoittamiseen liittyy aina epävarmuutta. Joskus lisätappioiden välttäminen myymällä kaikki pois on oikea ratkaisu, jos sijoituksen arvo jatkaa laskuaan eikä enää nouse entiselle tasolle. Toisaalta arvo voi nousta takaisinkin, ja silloin kohdetta halvalla lisää ostaneita voivat odottaa suuret tuotot. Se mikä toimintatapa on kulloinkin järkevin, riippuu sijoituskohteen

ja henkilön tappionsietokyvyn lisäksi myös sijoitusperiodin pituudesta ja sijoittajan varallisuudesta.

Kuvio 8. Vastaajien toiminta sijoituksen arvon noustessa 20 prosenttia, prosenttijakauma

Abiturienteilta kysyttiin myös sitä, miten he toimisivat tilanteessa, jossa osakkeiden ja rahastojen arvo nousee lyhyessä ajassa 20 prosenttia (kuvio 8). Kysymyksen asetelma on siten päinvastainen kuin kuviossa 7. Suositun vastauksista oli ”myyn osan niistä ja sijoitan rahat muihin kohteisiin”. Jopa kaksi viidestä (42,6 %) vastaajasta toimisi edellä kuvatulla tavalla. Vastaajia, jotka eivät reagoisi tilanteeseen mitenkään ja niitä, jotka ostaisivat lisää arvoa kasvattaneita osakkeita ja rahastoja oli molempia 14,7 prosentin osuus vastaajista. Vielä harvempi (10,3 %) olisi myynyt kuvatussa tilanteessa omistamansa osakkeet ja rahastot. Epävarmoja vastaajia oli pienempi osuus kuin kuvioiden 6 ja 7 esittämässä vastauksissa, kuitenkin runsaat (17,6 %).

Kuten havaitaan, sekä 7 että 8 kuvioissa vastaajat suosivat vaihtoehtoa, jossa ”kaikki muut eivät ole samassa korissa”. Kuviossa 7 suosituin vastaus sisältää toimenpiteenä pahiten arvoa laskeneiden sijoitusten poismyynnin lisäksi arvoa nostaneiden kohteiden ostamisen pohtimisen. Samaten kuvion 8 suosituin vastausvaihtoehto pitää sisällään osan sijoituksista myymisen, sekä myynnistä saatujen voittojen sijoittamisen muihin kohteisiin. Tulosten perusteella abiturientit näyttävät uskovan, että sijoittamisessa kannattaa toimia joustavasti eri strategioita käyttäen.

Kuvio 9. Vastaajalle todennäköisin käyttäytymistaloustieteellinen haaste sijoittamisessa, prosenttijakauma

Viimeinen kysymys abiturienteille koski sijoittajan käyttäytymiseen vaikuttavia psykologisia haasteita. Kysymykset on johdettu käyttäytymistaloustieteellisestä rahoitusteoriasta, jonka mukaan sijoittajan päätöksenteko ei ole aina rationaalista, vaan sitä ohjaavat myös esimerkiksi intuitiiviset vinoutumat. Vaikka luotettavin tapa saada vastauksia kuvion 9 kaltaiseen psykologiseen kysymykseen ei varmastikaan ole asian kysyminen tutkittavalta itseltään, ratkaisuun päädyttiin koska kysymysten määrä onnistuneessa kyselylomakkeessa on rajattu. Asian tarkempi selvittäminen olisi vaatinut kysymysten määrän kasvattamista kohtuuttoman suureksi tutkimusongelman ratkaisemisen kannalta.

Tulosten perusteella kaksi viidestä (40,3 %) vastanneista piti tappiokammoa suurimpana haasteena tarjotuista vaihtoehdoista. Vajaa kolmasosan (28,4 %) mielestä virheelliset arviot olisivat todennäköisimmin sijoittamisen suurin haaste. Vastaukset, joissa valittiin yli luottamus omiin taitoihin (13,4 %), laumasieluisuus (7,5 %) tai oltiin epävarmoja (10,4 %) jäivät 10 prosentin tuntumaan.

Tulos ei yllätä, sillä tappiot liittyvät olennaisesti sijoittamiseen ja niiltä on lähes mahdotonta täysin välttyä. Toisaalta virheellisiä arvioita voi olla hankalaa erottaa muista vastaustyypeistä: virheellisiin arvioihin voivat johtaa niin tappioiden pelko, laumasieluisuus kuin yli luottamus omiin taitoihin. Käyttäytymistaloustieteessä niillä kuitenkin tarkoitetaan eri asioita, minkä takia niitä on kysytty erikseen.

7 Pohdinta

Opinnäytetyön päättää viimeinen pääluke pohdinta. Ensimmäisessä alaluvussa käydään läpi ensiksi työn luotettavuuskysymykset, validiteetti ja reliabiliteetti, joiden avulla arvioidaan sitä, mittaako tutkimus oikeita asioita ja mikä on tulosten toistettavuus.

Toisessa alaluvussa esitellään tiivistettynä yhteenvedona tutkimuksen keskeiset tulokset ja tehdään niiden pohjalta johtopäätökset. Tulosten kautta haetaan vastausta tutkimuksen pää- ja alaongelmiin. Luvussa esitellään myös jatkotutkimusehdotukset, miten tutkimusta voidaan täydentää ja saada aiheesta uutta tietoa.

Viimeiseksi otetaan kantaa opinnäytetyöprosessin etenemiseen ja onnistumiseen, sekä arvioidaan omaa oppimista. Työn lopusta löytyvät lähdeluettelo ja liitteet, tässä tapauksessa kyselylomake.

7.1 Validiteetti ja reliabiliteetti

Tieteellisen työn luotettavuuden arvioinnin kaksi pääkäsitettä ovat validiteetti ja reliabiliteetti. Korkea validiteetti tarkoittaa, että tutkimuksessa mitataan juuri sitä ilmiötä, josta halutaan saada tietoa. Korkean reliabiliteetin omaavan tutkimuksen mittaustulokset ovat pysyviä ja ne voidaan saada uudelleen toistamalla tutkimus. (Kananen 2015, 343.)

Validiteetin ja reliabiliteetin varmistaminen lähtee jo prosessin riskien hallitsemisesta. Tätä varten on laadittu tutkimussuunnitelma varmistamaan työn luotettavuus jo alusta lähtien. Kyselylomake esiteltiin, jotta mittausvirheiltä otoksen keruuvaiheessa vältyttäisiin. Opinnäytetyöprosessia ei kiirehditty alusta loppuun muutamassa viikossa, vaan työn suunnitteluun ja toteuttamiseen varattiin reilusti aikaa, mikä minimoi hätäisesti tehtävän tutkimuksen sisältämät riskit luotettavuuden kannalta.

Tutkimuksen validiteetti ja reliabiliteetti on pyritty varmistamaan lukuisin eri keinoin. Tutkimusmenetelmänä oli määrällinen kyselytutkimus, jossa reliabiliteetti on yleensä lähtökohdaisesti suurempi kuin laadullisessa tutkimuksessa. Siinä missä kvalitatiivinen haastattelu on aina ainutlaatuinen tilanne, joka etenee omalla tavallaan, on kyselylomake sellainen mittari, joka voidaan ottaa käyttöön sellaisenaan ja toistaa.

Kyselylomakkeen etu on siinä, että se näyttäytyy kaikille vastaajille samanlaisena. Toisaalta vastaajat tulkitsevat lomakkeen kysymyksiä aina omasta kontekstistaan, joten niitä saatetaan tulkita eri tavalla. Asiaan on kiinnitetty tässä tutkimuksessa huomiota pyrkimällä

selkeyteen: mahdollisimman lyhyitä kysymyksiä, yhden asian kysyminen kerrallaan, selkeä tekstin asettelu ja kieli ilman vaikeasti ymmärrettävää ammattisanastoa.

Validiteettia ja reliabiliteettia on kyselylomakkeessa pyritty varmistamaan myös monipuolilla vastausvaihtoehdoilla (kaikissa kysymyksissä vaihtoehto ”en osaa sanoa”) ja välttämällä johdattelevia kysymyksiä. Likertin asteikon kysymyksissä johdattelulta ei voitu välttyä, koska ne sisältävät aina väittämän, jonka paikkansapitävyyteen vastaaja ottaa kantaa. Suurin osa lomakkeen kysymyksistä oli mielipidekysymyksiä, koska se on luotettava ja yleisesti käytetty mittari asenteiden mittaamiseen, joita tutkimuksella haluttiin selvittää.

Kyselylomake olisi voinut olla toteutunutta selkeämpi. Kaksi täytettyä lomaketta menetettiin vastausten analysoinnista, koska molemmista vain ensimmäinen puoli oli täytetty. Huomautus lomakkeen jatkumisesta kääntöpuolella olisi kannattanut lisätä myös sivun alareunaan, niin vastausten menetykseltä olisi ehkä vältytty. Kolmannessa kysymyksessä, jossa kysyttiin houkuttelevinta sijoitusvaihtoehtoa, jouduttiin poistamaan useita havaintoyksiköitä, koska osa vastaajista oli tulkinnut kysymyksen monivalintakysymykseksi ja valinnut usean vaihtoehdon. Kyselyn alun lisäksi vastausohje (valitse vain yksi vaihtoehto jokaista kysymystä kohden) olisi kannattanut toistaa uudelleen vielä itse kysymyksessä. Kysymysten lisäksi vastausvaihtoehtojen numeroiminen olisi tehnyt havaintoaineiston siirtämisen tietokantaan sujuvammaksi.

Tulosten yleistettävyyttä ajatellen, suoritettua harkinnanvaraista otantaa parempi olisi ollut jokin todennäköisyysotanta, esimerkiksi yksinkertainen satunnaisotanta. Harkinnanvaraiseen otantaan päädyttiin, koska käytettävissä ei ollut rekisteriä, joka olisi mahdollistanut Uudellamaalla opiskelevien abiturienttien tavoittamisen ja yhtä suuren todennäköisyyden jokaiselle heistä päätyä otokseen.

Niin ikään otoksen koko (yhteensä 70 kappaletta) olisi voinut olla tavoitettua suurempi. Haastetta keräämiselle aiheutti se, ettei täytettyjä lomakkeita ollut mahdollista kerätä kontrolloidusti oppitunneilla tai niiden päätyttyä yksi ryhmä kerrallaan, vaan vastaukset oli kerättävä jokaiselta tutkittavalta erikseen niiden ulkopuolella. Toisaalta tiedusteltujen taustamuuttujien vähäinen määrä kyselylomakkeessa mahdollisti melko luotettavat analyysit hieinan pienemmälläkin otoskolla.

Kohderyhmän tunnettuus ja homogeenisyys tietyin ominaisuuksin parantavat ulkoista validiteettia, eli tulosten yleistettävyyttä. Esimerkiksi iän kysyminen vastaajilta arvioitiin tarpeettomaksi, koska abiturienttien voidaan kohtuullisella todennäköisyydellä olettaa 18–19-vuotiaiksi. Samaten heidän tulotasonsa voidaan riittävän suurella varmuudella arvioida

matalaksi, koska juuri kukaan heistä ei työskentele kokoaikaisesti. Lukio X arvioidaan ominaisuuksiltaan riittävän samankaltaiseksi muihin lukioihin verrattuna, jotta sieltä kerätyistä tuloksista voidaan tehdä varovaisia yleistyksiä perusjoukkoon. Tutkimuksen ulkoista validiteettia vahvistaa se, että perusjoukko, jota tutkitaan, tunnetaan kohtalaisen hyvin.

Tulosten analysoinnin työkaluina on käytetty suoria prosenttijakaumia, ristiintaulukointia, painotettuja keskiarvoja sekä keskihajontoja. Syy miksi tarkempia todennäköisyysjakaumia ei ole käytetty, johtuu havaintojen paikoittain vähäisestä määrästä. Esimerkiksi khiin neliötestin suorittaminen luotettavasti olisi vaatinut vähintään viisi havaintoyksikköä jokaista muuttujaa kohden, mikä ei etenkään mielipidekysymysten kohdalla usein toteutunut. Painotetun keskiarvon ja keskihajonnan yhdistelmän avulla saavutettiin vaivaan ja hyötyyn nähden melko tarkkoja mittaustuloksia.

Riittävän tarkka dokumentaatio, johon tässä työssä on pyritty, kasvattaa tutkimuksen reliabiliteettia. Kyselylomake löytyy liitteistä sellaisena kuin se on tutkittavalle esitetty ja prosessin eri vaiheet on kuvattu tarkasti. Mittarit on valittu sen mukaan, kuinka hyvin ne mittaavat tutkittavaa asiaa. Kysymykset on laadittu teoreettisen viitekehyksen puitteissa niin, että niihin saatavilla vastauksilla edesautetaan tutkimusongelman ratkaisemista.

7.2 Johtopäätökset ja jatkotutkimusehdotukset

Tutkimuksella haettiin vastauksia päätutkimusongelmaan, sekä neljään alatutkimusongelmaan. Saamalla vastaukset tutkimuksen alakysymyksiin voidaan vastata myös päätutkimuskysymykseen.

Päätutkimuskysymys:

- Mitkä ovat abiturienttien asenteet sijoittamista kohtaan Uudellamaalla?

Alatutkimuskysymykset:

- Mitä mielikuvia abiturienteille syntyy sijoittamisesta?
- Sijoittavatko abiturientit?
- Mikä on abiturienttien suhtautuminen riskiin?
- Pitäisikö abiturienttien mielestä koulujen talousopetusta lisätä?

Voidaan olettaa, että asenteet sijoittamista kohtaan vaihtelevat jonkin verran riippuen siitä, onko itse sijoittaja vai ei. Näin ollen oli tarpeen selvittää, kuinka monilla abiturienteilla oli itsellään sijoituksia. Tulos oli yllättävän suuri, sillä lähes kolmasosalla (32 %) heistä oli jonkinlaisia sijoituksia. Kun vertailtiin sijoitusaktiivisuutta työtilanteeseen, yllättävää oli se, että sijoittavia osa-aikaisesti työskenteleviä ja töissä käymättömiä oli yhtä paljon (35 %). Heitä oli enemmän kuin kausityötä tekeviä sijoittajia, joita oli 18 prosenttia vastaajista. Tulos

vahvistaa käsitystä siitä, ettei sijoittaminen katso pelkästään henkilön varallisuutta, vaan pienilläkin summilla voi aloittaa sijoittamisen.

Abiturienteista runsaat 65 prosenttia tunsi lähipiiristään jonkun sijoittajan. Sijoittaminen on periytyvää (Nordea 2019), joten suurella osalla vastaajista on kohonnut todennäköisyys päätyä itsekin sijoittajaksi jossain vaiheessa elämäänsä. Houkuttelevimpana sijoitusmuotona abiturientit näkivät osakkeet (39 %), mutta myös rahastot (26 %) ja asuntosijoittaminen (19 %) nähtiin houkuttelevina.

Toinen alakysymys oli ”mitä mielikuvia abiturienteille syntyy sijoittamisesta?”. Kysymys on laaja, jonka vuoksi sitä tutkittiin monilla eri kysymyksillä liittyen muun muassa sijoituskohdeiden ominaisuuksiin ja sijoittamisen koettuun helppouteen tai vaikeuteen. Myös suhtautuminen riskiin vaikuttaa todennäköisesti mielikuviin sijoittamisesta, mutta riskin rooli tutkimuksessa oli niin merkittävä, että se muodostaa oman alakysymyksensä.

Abiturientit vaativat sijoituskohteelta eettisyyttä (ka=3,71). Naisten (ka=3,95) ja miesten (ka=3,29) välillä on havaittavissa selkeä ero. Tulokset ovat linjassa sen kanssa, mitä nuorten sijoittamisen asenteista tiedetään (Yle 2018). Sijoitustuotteiden valikoimaa abiturientit pitivät hyvin monipuolisena (ka=4,13).

Abiturientit olivat jopa 4,37 painotetulla keskiarvolla samaa mieltä väitteen kanssa ”sijoittaminen on kannattavaa”. Keskiarvo oli kaikista mitatuista keskiarvoista suurin. Keskihajonta puolestaan oli tutkimuksen pienin (0,71). Sijoittamisen abiturientit kokivat helppona painotetulla keskiarvolla 3,27. Matalin painotettu keskiarvo (2,15) esiintyi väittämässä ”sijoittaminen on varakkaita varten”, jonka kanssa vastaajat olivat voimakkaasti eri mieltä. Abiturientit eivät ole väittämän kannalla, että sijoittamisessa menestyisi tekemällä kuten muutkin (ka=2,87). He kuitenkin ovat tulosten perusteella sitä mieltä, että aktiivinen kaupankäynti auttaa menestymään sijoittamisessa (ka=3,60).

Yhteenvedona voidaan todeta, että abiturienttien mielikuvat sijoittamista kohtaan ovat myönteiset: se koetaan paitsi kannattavana, myös melko helppona ja monipuolisena. Sijoittamiselta edellytetään vastuullisuutta, eikä sitä nähdä erityisesti rikkaiden harrastuksena. Laumasieluista suuren joukon mukana menemistä ei nähdä hyödyllisenä sijoittamisessa menestymisen kannalta, vaan aktiivinen kaupankäynti.

Alakysymys ”pitäisikö abiturienttien mielestä koulujen talousopetusta lisätä?” sai selkeän vastauksen: naisista huimat noin 86 prosenttia ja miehistä noin 73 prosenttia oli väittämän

kanssa samaa mieltä. Lukemat kertovat siitä, että abiturientit haluavat kehittää lisää taloustaitojaan, koska kokevat ne hyödyllisinä. Tulosten perusteella opetustoimen voisi olla syytä harkita taloustiedon lisäämistä opetuksessa. Tulokset ovat linjassa TAT:n tutkimuksen kanssa, jossa jopa 89 prosenttia nuorista näki tärkeänä, että koulussa opetetaan taloustaitoja, mutta vain viidesosa (21 %) uskoi koulun tarjoavan riittävät talousosaamisen valmiudet (TAT 2018, 34).

Neljäs alakysymys tutkimusongelman ratkaisemiseksi oli ”mikä on abiturienttien suhtautuminen riskiin?”. Suuri osa kyselylomakkeen kysymyksistä mittasi vastaajien riskinsietokykyä jollain tavalla.

Väittämä ”voisin sijoittaa kryptovaluuttoihin” mittasi toisaalta vastaajien asenteita yksittäiseen sijoituskohteeseen, toisaalta myös riskinottoa. Kuten työn teoriaosassa osoitettiin, kryptovaluuttoihin liittyy huomattavia riskejä esimerkiksi arvon heilahteluiden takia. Sijoituskohteena ne eivät saaneet suurta kannatusta ($k_a=2,67$) abiturienteilta, mutta vastauksen painotettu keskiarvo oli yllättävän lähellä neutraalia (3) arvoa.

Abiturientit mielsivät sijoittamisen riskialttiiksi ($k_a=3,68$) ja itsensä enemmän riskinottajiksi ($k_a=3,19$) kuin keskivertoihmisen. Kun abiturientit joutuivat valitsemaan korkean riskin (ja tuoton) ja matalan riskin (ja tuoton) sijoituskohteiden väliltä, yllättäen lähes 56 prosenttia vastaajista valitsi matalariskisemmän kohteen. Vain 16,2 prosenttia suosi kysymyksessä korkeaa riskiä, vaikka hieman yli puolet vastaajista mielsi itsensä riskinottajaksi.

Tappioita suurin osuus vastaajista (38,2 %) oli valmis sietämään enimmillään 10–30 prosenttia vuoden aikana. Kuvitteellisen sijoituksen arvon sekä laskiessa että noustessa lyhyessä ajassa 20 prosenttia, vastaajat mieluiten myivät vain osan sijoituksestaan pois ja potentiaalisesti sijoittivat rahat uusiin kohteisiin. Toisin sanoen he suosivat hajauttamista. Sijoittajan irrationaalisista sudenkuopista yleisimmäksi abiturientit arvioivat tappiokammon (40,3 %), mikä ei ollut yllättävä tulos, koska tappion ja voiton käsitteet kuuluvat olennaisesti sijoittamiseen.

Kaikkiin tutkimuksen alakysymyksiin saatiin vastaukset, ja siten tutkimusongelma ”mitkä ovat abiturienttien asenteet sijoittamista kohtaan” ratkaistiin. Vaikka sijoittamista on tutkittu Suomessakin paljon, tutkimukset ovat keskittyneet usein esimerkiksi sijoitussummiin -ja kohteisiin. Näin ollen tämä tutkimus, jossa asenteet olivat keskiössä, tuotti uutta ja potentiaalisesti useille osapuolille hyödyllistä tietoa. Abiturientit oppivat tunnistamaan asenteitaan, ja koulut saivat tietoa muun muassa taloustiedon tarpeista. Myös tiedeyhteisö sai

uutta tutkimustietoa asenteisiin liittyen. Käyttäytymistaloustiede taas on varsin tuore suuntaus, jota ei ole monessa tutkimuksessa ja opinnäytetyössä käytetty ja siksi mielenkiintoinen tutkimusaihe.

Edeltävässä alaluvussa mainittujen syiden takia luotettavaa yleistystä perusjoukkoon ei voida tehdä tämän otoksen perusteella. Yleistyksiä voidaan tehdä tämän työn tuloksista vain varovaisesti, mikä tarjoaa paljon mahdollisuuksia jatkotutkimukselle. Yksi potentiaalinen jatkotutkimus olisi sellainen, jossa otoskoko kasvatetaan niin että tarkempia tilastollisia testejä voidaan luotettavasti suorittaa. Myös useampia lukioita voidaan tutkia, esimerkiksi niin että Suomen eri alueet on paremmin katettu tutkimuksessa. Riskinsietokykyä voidaan tutkia syvällisemmin esimerkiksi esittämällä lisää erilaisia sijoitusskenaarioita sisältäviä kysymyksiä kohdejoukolle. Abitrienttien kohdejoukon lisäksi muistakin yhteiskunnan eri ryhmien asenteista sijoittamista kohtaan olisi mielenkiintoista saada lisää tietoa.

7.3 Opinnäytetyöprosessin ja oman oppimisen arviointi

Ilmoittauduin opinnäytetyöprosessiin kevään 2019 toisessa periodissa. Alun perin arvioin työn valmistuvan seuraavana syksynä. Lähdin tavoittelemaan tutkimuksen toteuttamiseen suostuvaisia lukioita marraskuussa, mutta siinä vaiheessa otoksen keruun ajan varaaminen muutaman viikon päähän aiheutti hankaluuksia. Tutkimuksen toteuttaminen lyhyellä aikataululla ei ollut mahdollista, ja tutkimuksen toteuttamista ennen oli saatava hyväksytty tutkimuslupa. Omien matkasuunnitelmieni vuoksi minun olisi pitänyt palauttaa työ joulukuun alussa, joten päädyin lykkäämään tutkimuksen toteuttamista alkuvuoteen 2020.

Tammikuussa 2020 sain hyväksytyt päätökset tutkimuslupahakemukselleni. Otoksen kerääminen tapahtui tammi-helmikuun aikana ja otosta kasvatettiin niin kauan kuin se oli mahdollista (kunnes abitrientit siirtyivät lukulomalle). Tutkimuksen kyselylomakkeen olin saanut valmiiksi jo ennen vuodenvaihdetta. Lomakkeiden analysoiminen ja työn viimeistely jatkui toukokuulle asti.

Prosessin pitkittymistä olisi mahdollisesti voinut ehkäistä viikkokohtaisen työkalenterin luomisella ja noudattamisella. Pakottavaa kiirettä työn valmistumiselle ei ollut, mutta ajankäytön tarkemmalla suunnittelulla olisi luultavasti päädytty parempaan lopputulokseen.

Opinnäytetyöprosessin aikana syvensin taitojani monessa asiassa ja opin paljon uutta. Erityisesti määrällisen tutkimuksen toteuttaminen oli minulle uusi asia, jossa opin paljon

tieteellisyyden vaatimuksista ja tilastotieteestä. Lomakkeita analysoidessani Excelillä löysin ohjelmasta uusia hyödyllisiä ominaisuuksia ja hioin aiempaa osaamistani. Sain myös käsityksen siitä, kuinka työlästä suuren otoksen kerääminen käytännössä voi olla.

Opinnäytetyö on suurin tähän mennessä kirjoittamani kokonaisuus. Luonnollisesti siis prosessi paransi taitojani tuottaa tieteellistä tekstiä. Työ on myös ensimmäinen toteuttamani, jossa lähteiden käytölle ja merkitsemiselle on asetettu yhtä tarkat vaatimukset. Lähteiden oikeanlaisen käytön ja merkitsemisen oppi, kun niihin jonkun aikaa paneutui. Suurempi haaste oli pikemminkin sopivien lähteiden löytäminen, jossa myös paransin osaamistani. Työtä kirjoittaessani varsinkin työn sisällysluettelo muutti muotoaan moneen kertaan. Myös aiheen rajauksien osalta tapahtui muutoksia prosessin edetessä. Esimerkiksi tutkimuksen kohderyhmän oli tarkoitus olla aluksi yläasteikäiset, sittemmin lukiolaiset ja abiturientit.

Ammatillisessa mielessä syvensin huomattavasti osaamistani sijoittamiseen liittyen. Perehdyin suureen määrään alan kirjallisuutta rakentaakseni työlleni vakaan, teorioihin pohjautuvan tietoperustan. Käyttäytymistaloustieteen liittämisen työhön toi mukaan uuden ulottuvuuden sijoittamisesta, josta minulla oli vain pinnallinen käsitys. Sain lähteitä etsiessäni hyvän käsityksen siitä, millaista tutkimusta sijoittamisesta on tehty aikaisemmin ja millaista on suomalaisten sijoituskäyttäytyminen.

Lähteet

Danske Bank 2019. Millainen on suomalaisten nuorten talousosaaminen? Vanhempien ja nuorten näkemykset eroavat. Luettavissa: <https://danskebank.fi/sinulle/artikkelit/2019/03/millainen-on-suomalaisten-nuorten-talousosaaminen>. Luettu: 15.5.2020.

Erwin, P. 2005. Asenteet ja niihin vaikuttaminen. Suom. M. Ahokas. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo. Alkuperäinen teos 2001.

Finanssivalvonta 2019. Esimerkkejä ja usein kysytyjä kysymyksiä virtuaalivaluutoista. Luettavissa: <https://www.finanssivalvonta.fi/paaomamarkkinat/fintech--finanssialan-innovaatiot/virtuaalivaluutan-tarjoajat/esimerkkeja-ja-usein-kysytyja-kysymyksiä-virtuaalivaluutoista/>. Luettu: 15.5.2020.

Hagert, K. & Jokinen, P. 2018. Kortinvartija: opas itsenäiseen talouselämään. Atena. EU.

Helsingin Sanomat 2019. Osakesäästötilit tulevat käyttöön vuodenvaihteessa – Tässä ovat hyödyt ja haitat säästäjille. Luettavissa: <https://www.hs.fi/talous/art-2000006259477.html>. Luettu: 15.5.2020.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Tammi. Helsinki.

Holopainen M. & Pulkkinen, P. 2013. Tilastolliset menetelmät. 5.–8. painos. Sanoma Pro Oy. Helsinki.

Hyytinen, A. & Maliranta, M. 2016. Yritysjohdon taloustiede: yritykset taloudessa ja taloustieteessä. 2. uudistettu painos. Spillover Economics Oy. Helsinki.

Kahneman, D. 2012. Ajattelu nopeasti ja hitaasti. Terra Cognita. Helsinki.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä.

Kananen, J. 2011. Kvantti: kvantitatiivisen opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä.

Kansalaisaloite.fi 2019. Taloustieto uudeksi oppiaineeksi. Luettavissa: <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/4012>. Luettu: 15.5.2020.

Kallunki, J., Martikainen, M. & Niemelä, J. 2019. Ammattimainen sijoittaminen. 8. uudistettu painos. Alma Talent Oy. Helsinki.

Kalmi, P. & Ruuskanen, O. 2016. Suomalaiset pärjäävät taloudellisessa tietämyksessä ja käyttäytymisessä hyvin muihin maiden nähden. Kansantaloudellinen aikakauskirja. Numero 1/2016. Luettavissa: http://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2016/03/kalmi_ruuskanen.pdf. Luettu: 15.5.2020.

Kauppalehti 2019. Nyt se on tutkittu: Miehet sijoittavat osakkeisiin naisia enemmän – merkittävä osuus suomalaisista kuitenkin makuuttaa rahoja tilillä tai ”elää kädestä suuhun”. Luettavissa: <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/nyt-se-on-tutkittu-miehet-sijoittavat-osakkeisiin-naisia-enemman-merkittava-osuus-suomalaisista-kuitenkin-makuuttaa-rahoja-tililla-tai-elaa-kadesta-suuhun/cdd0d89b-67dc-4d1b-a721-5d47dd05a70b>. Luettu: 15.5.2020.

Lehtinen, U. 2018. Taloustieteiden haasteita: Richard H. Thaleriin liittyviä mietteitä ja muistikuvia. Kansantaloudellinen aikakauskirja. Numero 3/2018. Luettavissa: https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2018/10/KAK_3_2018_WEB-99-110.pdf. Luettu: 15.5.2020.

LähiTapiola 2019. Suomalaiset pitävät tulojen ja menojen hallintaa tärkeimpänä taloustaitona – Säästäminen on sijoittamista tärkeämpi taito. Luettavissa: <https://www.lahitapiola.fi/tietoa-lahitapiolasta/uutishuone/uutiset-ja-tiedotteet/uutiset/uutinen/1509557264247>. Luettu: 15.5.2020.

Maailmantalous.net. Tehokkaiden markkinoiden hypoteesi. Luettavissa: <http://maailmantalous.net/fi/abc/tehokkaiden-markkinoiden-hypoteesi>. Luettu: 15.5.2020.

Malkiel, B. 2011. Sattuman kauppaa Wall Streetillä. Talentum. Helsinki.

Markkinointi & Mainonta 2017. Tutkimus: nuorten heikot taloustaidot huolettavat suomalaisia. Luettavissa: <https://www.marmai.fi/uutiset/tutkimus-nuorten-heikot-taloustaidot-huolettavat-suomalaisia/8119fe1b-c43b-3f72-8ce6-3ca8f2718b9b>. Luettu: 15.5.2020.

Nordea 2019. Nuoret, raha ja sijoittaminen. Sijoittamiskyselyn tuloksia. Luettavissa: <https://mb.cision.com/Public/434/2758892/960c24c997c26777.pdf>. Luettu: 14.5.2020.

Nordea 2016. Puolet suomalaisista hallitsee oman taloutensa hyvin. Luettavissa: <https://www.nordea.com/fi/media/uutiset-ja-lehdistotiedotteet/press-releases/2016/09-02-07h00-puolet-suomalaisista-hallitsee-oman-taloutensa-hyvin.html>. Luettu: 15.5.2020.

OP 2019. Näihin osakkeisiin suomalainen sijoittaa. Luettavissa: <https://op.media/talous/talous/naihin-osakkeisiin-suomalainen-sijoittaa-cf320328c99448beb6e676c1bb9f389f>. Luettu: 15.5.2020.

Patio.fi. Opiskelupaikkajakauma sukupuolen mukaan. Luettavissa: <https://www.patio.fi/web/pepa-2015-valtakunnallinen/sukupuolijakauma>. Luettu: 14.5.2020.

Pesonen, M. 2013. Sijoituspokkari: säästäjästä sijoittajaksi. Docendo. Jyväskylä.

Puttonen, V. & Repo, E. 2011. Miten sijoitan rahastoihin. 5. uudistettu painos. WSOYpro. Helsinki.

Raha.fi. FIREttäminen ja taloudellinen riippumattomuus -laskuri. Luettavissa: <https://raha.fi/oma-talous/taloudellinen-riippumattomuus/>. Luettu: 14.5.2020.

Saario, S. 2012. Miten sijoitan pörssiosakkeisiin. SanomaPro.

S-Pankki 2019. Säästäjät ja Raha -kyselytutkimus. Luettavissa: <https://www.s-pankki.fi/globalassets/media/tiedotteiden-liitteet/saastajat-ja-raha--kysely.pdf>. Luettu: 15.5.2020.

Säästöpankki 2017. Säästämisbarometri 2017 -kyselytutkimus. Luettavissa: <https://uutishuone.saastopankki.fi/pressreleases/rikastuminen-ei-kiinnosta-suomalaisia-raha-patjalla-on-suomalaisesta-parempi-kuin-raha-toeissae-2240345>. Luettu: 15.5.2020.

Talouselämä 2019. Ekonomisti yllättyi: joka toinen nuori tavoittelee sijoittamisella taloudellista riippuvuutta. Luettavissa: <https://www.talouselama.fi/uutiset/ekonomisti-yllatyi-joka-toinen-nuori-tavoittelee-sijoittamisella-taloudellista-riippumattomuutta/e60e11fb-1194-3f1e-b74e-0d6350cedca9>. Luettu: 15.5.2020.

TAT 2019. Nuoret ja talous. Mun elämä, mun rahat – opettajien talousosaaminen. Tutkimus ja raportti. Luettavissa: <https://www.tat.fi/julkaisut/opettajien-talousosaaminen-tutkimus/>. Luettu: 15.5.2020.

TAT 2018. Nuoret ja talous. Nuorten talousosaaminen -tutkimus. Luettavissa: <https://www.tat.fi/julkaisut/nuorten-talousoosaaminen-tutkimus/>. Luettu: 15.5.2020.

Thaler, R. 2015. Väärin käyttäytyminen: Käyttäytymistaloustieteen synty. Terra Cognita. Helsinki.

Yle 2019a. Valtaosa suomalaisista haluaisi taloustiedon omaksi oppiaineekseen peruskouluun – Opetusalan asiantuntijat tyrmäävät ehdotuksen. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10855629>. Luettu: 15.5.2020.

Yle 2019b. Valtion tukemat asp-lainat ovat nousseet jälleen hurjaan suosioon – pitäisikö ne sallia muillekin kuin nuorille asuntosäästäjille? Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10950920>. Luettu: 15.5.2020.

Yle 2018. Vastuullinen sijoittaminen valtaa alaa - erityisesti nuorilla ja naisilla kiinnostusta yritysten toiminnan eettisyyteen. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10180737>. Luettu: 15.5.2020.

Yle 2016. Järkeä ja tunteita talouselämässä. Luettavissa: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/04/29/jarki-ja-tunteet-talouselamassa>. Luettu: 15.5.2020.

Liitteet

Liite 1. Kyselylomake ja saatekirje

Arvoisa abiturienti!

Tämän kyselyn tavoitteena on selvittää täysi-ikäisten abiturienttien asenteita sijoittamista kohtaan, miten he suhtautuvat riskeihin ja pitäisikö heidän mielestään koulujen talousopetusta lisätä.

Kyselyyn vastaaminen vie noin 5 minuuttia. Kyselyyn vastataan anonyymisti, ja vastaukset käsitellään luottamuksellisesti, eikä niitä voida yhdistää yksittäisiin vastaajiin. Kyselyn tuloksia käytetään opinnäytetyössäni, joka julkaistaan valmistuttuaan verkossa.

Kiitän Sinua jo etukäteen ajastasi ja arvokkaista vastauksistasi!

Ystävällisin terveisin
Timi Vuokko, Haaga-Helia ammattikorkeakoulu
Liiketalouden opiskelija, Haaga-Helia ammattikorkeakoulu

Vastausohje: Rastita itseäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto. Valitse vain yksi vaihtoehto jokaista kysymystä kohden. Huomaathan, että kysely jatkuu kääntöpuolelle.

1. Onko sinulla sijoituksia (osakkeita, rahasto-osuuksia, omistuskiinteistöjä, metsää yms.)?

Kyllä Ei En osaa sanoa

2. Sijoittaako joku lähipiiristäsi (perhe, sukulaiset, ystävät)?

Kyllä Ei En osaa sanoa

3. Mikä sijoitusmuoto on sinusta houkuttelevin?

Osakkeet Rahastot Asuntosijoittaminen Sijoittaminen metsään Kryptovaluutat

Sijoittaminen kultaan/hopeaan Muu, mikä? _____ En osaa sanoa

4. Arvioi alla olevia väittämiä ja rastita itseäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

Valitse vain yksi vastausvaihtoehto jokaista kysymystä kohden. Käytä taulukon ylärivin asteikkoja.

Väittäjä	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
	1	2	3	4	5	
a) Sijoittaminen on kannattavaa						
b) Minun on helppoa laittaa rahaa säästöön						
c) Sijoittaminen on helppoa						
d) Sijoittaminen on varakkaita varten						
e) Sijoituskohteeni on oltava eettinen						
f) Sijoitustuotteiden valikoima on monipuolinen						
g) Sijoittaminen on riskialtista						
h) Voisin sijoittaa kryptovaluuttoihin (esim. Bitcoin)						
i) Olen keskivertoihmistä enemmän riskinottaja						
j) Sijoittamisessa menestyy tekemällä kuten muutkin						
k) Sijoittamisessa menestyy käymällä aktiivisesti kauppaa						
l) Kouluissa (peruskoulu, lukio, ammattikoulu) tulisi lisätä nuorten talousopetusta						
m) Jos sijoittaisin, tyytyisin mieluummin osakkeen matalaan tuotto-odotukseen ja matalaan riskiin, kuin korkeaan tuotto-odotukseen ja korkeaan riskiin menettä rahani						

**5. Mukaillen kirjasta Kortinvartija – Opas itsenäiseen talouselämään (Hagert & Jokinen 2018, 317):
Jos sijoittaisit, kuinka paljon tappioita olisit valmis sietämään vuoden aikana?**

- En ollenkaan tappioita 0-10% 10-30% 30% tai enemmän En osaa sanoa

**6. Mukaillen kirjasta Kortinvartija – Opas itsenäiseen talouselämään (Hagert & Jokinen 2018, 317):
Jos omistamiesi osakkeiden ja rahastojen arvo laskee lyhyen ajan sisään 20 prosenttia, mitä teet?**

- Myyn kaikki pois välttääkseni lisätappiot
 Myyn pahiten arvoa laskeneet pois ja pohdin nousseiden kohteiden ostamista
 Ostan lisää arvoa laskeneita osakkeita ja rahastoja
 En tee asialle mitään
 En osaa sanoa

**7. Mukaillen kirjasta Kortinvartija – Opas itsenäiseen talouselämään (Hagert & Jokinen 2018, 318):
Jos omistamiesi osakkeiden ja rahastojen arvo nousee lyhyen ajan sisään 20 prosenttia, mitä teet?**

- Myyn ne
 Ostan niitä lisää
 Myyn osan niistä ja sijoitan rahat muihin kohteisiin
 En tee asialle mitään
 En osaa sanoa

8. Jos sijoittaisit, mikä näistä sijoittajan sudenkuopista aiheuttaisi mielestäsi eniten haasteita?

- Ylikuottamus omiin taitoihin
 Virheelliset arviot
 Tappioiden pelko
 Laumasieluisuus
 En osaa sanoa

Taustakysymykset

Vastaathan vielä näihin taustakysymyksiin. Niitä kysytään vastausten tilastollista käsittelyä varten.

Sukupuoli

- Nainen Mies

Työtilanne

- Olen töissä kokoaikaisesti
 Olen töissä osa-aikaisesti
 Olen töissä loma-aikoina (esim. kesätyö)
 En työskentele opintojeni ohella